

Det moderne gennembruds kvinde

Normbrud og lykke

*Kandidatspeciale i Dansk
Aalborg Universitet, januar 2025*

Af Charlotte Nielsen
Anslag: 170.100
Vejleder: Jens Lohfert Jørgensen

Abstract

The purpose of this thesis is to conduct a character analysis of the literary character Jakobe Salomon from Henrik Pontoppidan's *Lykke-Per* (1898-1904) and examine the norms and expectations Jakobe encounters in her surroundings, as well as how deviations from these norms and expectations are reflected in the reactions of those around her. The character analysis of Jakobe serves as a methodological framework for investigating these norms and norm violations.

The character analysis is based on Per Krogh Hansen's structural model. This model consists of three structural levels and a variety of categories, enabling a structured examination of multiple facets of a literary character while also analyzing the character's social and cultural position. The analysis is further supplemented by Per Thomas Andersen's concepts of affective narratology, allowing for a more nuanced understanding of the character's emotional life.

To investigate the norms Jakobe encounters in her surroundings and how these are challenged, the thesis primarily draws on affect theory, with a particular focus on Sara Ahmed's theory of happiness and *happy objects*. This is contextualized by the historical context of the time, emphasizing the role of women and Jews in Danish society.

The analysis reveals that Jakobe is initially portrayed as a serious and reserved woman with a strong sense of justice. Her character evolves, and new traits emerge when she enters a relationship with the novel's central character, Per Sidenius. She develops into a resilient woman who, despite a series of unfortunate events, continues to overcome challenges. Throughout her life, Jakobe experiences numerous disappointments and broken *promises of happiness*, including bitter experiences tied to her Jewish heritage. She also faces setbacks and unfulfilled happiness in her relationship with Per, where several instances of norm-breaking behavior occur. These are evident both in the reactions of those around her and in her own internalization of societal norms, which she also applies to herself.

The discussion addresses whether the narrator may be in love with Jakobe and whether this influences the reader's perception of her character. Finally, the thesis concludes by identifying the norm violations present in the novel and how these are expressed. It also reflects on the development of Jakobe's character throughout the novel and her relationship with the patriarchal structures of society.

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Teori	5
<i>Affektteori.....</i>	<i>5</i>
<i>Sara Ahmed.....</i>	<i>7</i>
Metode.....	9
<i>Karakterbegrebet</i>	<i>10</i>
<i>Tre aspekter.....</i>	<i>11</i>
<i>Tre strukturniveauer</i>	<i>12</i>
<i>Affektiv narratologi.....</i>	<i>14</i>
Historisk kontekst	16
<i>Det moderne gennembrud.....</i>	<i>16</i>
<i>Kønsroller</i>	<i>17</i>
<i>Kvinder i klasseværelset.....</i>	<i>18</i>
<i>Seksualmoral.....</i>	<i>19</i>
<i>Børn uden for ægteskab</i>	<i>20</i>
<i>Antisemitisme</i>	<i>21</i>
Analyse	23
<i>Overfladestruktur</i>	<i>23</i>
Fremtræden	23
Handlinger og meddelelser	27
Bitre erfaringer.....	28
Et sanseligt begær	32
Lidt for tropisk	38
Den uvorne bjørn	43
Så nedværdigende var kærligheden	45
Så megen sladder	48
Et asyl, et fristed, en altid åben tilflugt	50
Den kampens lod.....	54
<i>Mellemstruktur</i>	<i>57</i>
Psykologisk profil	57
Socio-kulturel profil	58
<i>Dybdestruktur.....</i>	<i>59</i>
Rovfugl eller papegøje?	60
Konklusion	62
Litteraturliste	64

Indledning

Det moderne gennembruds litteratur byder på en lang række levende og stærke kvindeportrætter, som stadig tryllebinder læsere i dag mere end hundrede år senere. Henrik Pontoppidan leverer i værket *Lykke-Per* (1898-1904) et utrolig levende og detaljeret portræt af karakteren Jakobe Salomon og hovedkarakteren Per Sidenius, så levende at man som læser kan glemme, at de ikke er virkelige personer. Som læser får man fornøjelsen af at følge Jakobe gennem en lang række hændelser, både på godt og ondt. Romanen indeholder to slutninger: hovedkarakteren Pers slutning og Jakobes slutning. Ida Jessen skriver i forordet til 6. udgave af *Lykke-Per* (1898-1904):

Pontoppidan går helt ind i kernen af Jakobes lidenskab, af hendes håb, foragt og afmagt. Men han lader ikke Jakobe gå til grunde i bristede forhåbninger og kærlighedslængsler og resignation, selv om alt lægger op til det. Jeg kan ikke komme i tanker om andre samtidige danske forfattere, der undte kvinden andre muligheder end kærligheden til en mand. (Jessen 2012: 6- 7).

Pontoppidan giver Jakobe sin egen slutning og dermed en ny mulighed for at finde lykke i livet, da kærligheden til Per og fremtidsdrømmene svigter hende. Jakobe er ikke romanens primære hovedkarakter, men ”Pontoppidan forlader ikke Jakobe” (ibid. 7), som Jessen pointerer. Jakobe finder lykke i oprettelsen af sin Københavnske fattigskole, hvor hun forsøger at give udsatte børn redskaber og ressourcer til at bryde den sociale arv. Hendes slutning skiller sig ud fra en lang række af samtidens kvindeportrætter, hvor de mandlige forfattere lader dem gå til grunde i ulykkelig kærlighed. Jessen beskriver videre: ”I Norge var der Ibsen, der skrev *Et Dukkehjem*. Men her forlader han Nora, netop som hun skal tage springet ud i det selvstændige liv. Måske fordi han ikke har fantasi til at forestille sig, hvordan et sådant liv kunne forme sig.” (ibid. 7). Pontoppidan har fantasien til at forestille sig ikke bare Jakobes selvstændige liv og lykkelige slutning, men også vejen dertil i et samfund med klare normer og forventninger til kvindens rolle. Dette har ført mig til følgende problemformulering:

I mit speciale ønsker jeg at lave en karakteranalyse af karakteren Jakobe fra Henrik Pontoppidans værk *Lykke-Per* (1898-1904). Jeg vil undersøge, hvilke normer og forventninger Jakobe møder fra sine omgivelser, og hvordan brud på disse kommer til udtryk i hendes omgivelseres reaktioner.

Jeg vil i dette speciale foretage en karakteranalyse af Jakobe. Denne analyse vil danne en metodisk ramme for undersøgelsen af, hvilke normer og forventninger Jakobe møder i sine omgivelser, og hvordan brud på disse kommer til udtryk i hendes omgivelser reaktioner. Karakteranalysen vil tage udgangspunkt i Per Krogh Hansens strukturmodel. Strukturmodellen indeholder tre strukturniveauer og en række kategorier, der gør det muligt på struktureret vis at analysere og undersøge flere sider og aspekter af en litterær karakter og samtidig undersøge karakterens sociale og kulturelle position i samfundet. Jeg vil supplere karakteranalysen ved brug af Per Thomas Andersens begreber om affektiv narratologi. Disse begreber kan bidrage til et mere detaljeret billede af Jakobes følelsesliv og hendes følelsesmæssige reaktionsmønstre. For at undersøge, hvilke normer Jakobe møder, og hvordan brud på disse kommer til udtryk, vil jeg inddrage samtidens historiske kontekst samt affektteori med særlig vægt på Sara Ahmeds teori om lykke. Ahmeds teori om lykke, lykkeobjekter og brudt lykke er særlig interessant i forhold til karakteren Jakobe, da hendes lykkelige slutning ikke nødvendigvis følger omgivelsernes normer for, hvad der bør gøre en kvinde lykkelig.

Jeg vil i det følgende afsnit gennemgå specialets teoretiske del, hvor jeg introducerer affektteorien og redegør for Ahmeds teori om lykke. Derefter vil jeg bevæge mig videre til specialets metodiske del, som tager udgangspunkt i Per Krogh Hansens definition af karakterbegrebet og hans strukturmodel. I denne del vil jeg ligeledes introducere til affektiv narratologi og redegøre Per Thomas Andersens begreber herom. Dernæst følger et redegørende historisk afsnit, der tager udgangspunkt i værkets litteraturhistoriske og samfundshistoriske perioder. Herefter følger specialets analysedel, som overordnet vil omhandle tre forskellige perioder i Jakobes liv: før forholdet med Per, tiden op til og under forholdet med Per og til sidst tiden op til den brudte forlovelse og tiden derefter. Afslutningsvis vil specialet bestå af en diskussionsdel, hvor jeg diskuterer, hvorvidt fortællerens syn på Jakobe påvirker læserens forståelse og karakteristik af hende.

Teori

Til at undersøge, hvilke reaktioner der ses i Jakobes omgivelser, vil jeg gøre brug af affektteori. Jeg vil introducere til en række affektteoretikere og redegøre for de forskellige traditioner inden for affektteorien. Jeg vil efterfølgende redegøre for Sara Ahmeds teorier om lykke og anvende dette til at undersøge, hvilke normer og forventninger Jakob bliver mødt af, samt hvordan hun forholder sig til disse.

Affektteori

Affekt er et omdiskuteret og komplekst felt. Camilla Møhring Reestorff og Carsten Stage skriver i ”Medier og affektteori” i *Medieteor* (2018), at den affektteoretiske tradition strækker sig helt tilbage til 1600-tallet. Traditionen knytter sig blandt andet til Baruch de Spinoza og hans formulering om, at affekt er ”kroppens evne til at påvirke og lade sig påvirke” (Reestorff & Stage 2018: 315). At denne definition har været helt central, viser ifølge Reestorff og Stage, at affektteori altid har ”beskæftiget sig med kropslige forandringer, og med hvad der sker i mødet mellem kroppe, hvor energier stiger og falder, intensiveres og drænes” (ibid.).

Studiet af affekt fik en opblomstring omkring 2000’erne med den såkaldte ”affektive vending” (ibid.). Denne kan overordnet forstås som et opgør og en dialog med poststrukturalismen og dens ”fokus på sprog, kognition og diskurs” (ibid.: 316). Reestorff og Stage forklarer, at affektteorien fastholder, at sprogligt orienterede teorier og analyser ikke kan forklare ”hele den menneskelige erfaring og sansning”, (ibid.) det er derfor også nødvendigt, at undersøge den spontane kropslige sansning og ”relationer mellem kroppe og affektive intensiteter” (ibid.). Inden for affektteorien er der grundlæggende tale om to forskellige traditioner. De to traditioner adskiller sig i deres forståelse af, hvordan affekt fungerer, og hvorvidt affekt kan isoleres.

Den første tradition er prækognitiv og knytter sig til teoretikerne Teresa Brennan og Brian Massumi. Reestorff og Stage forklarer, at Massumi mener ”at affekt er en ikke-bevidst oplevelse af intensitet, der ikke fuldt ud kan gribes eller forstås gennem sproget” (ibid.). I denne tradition skelnes der derfor mellem emotion på den ene side og affekt på den anden side. Brennan beskriver, at affekt kan betegnes som kroppens umiddelbare sansning af intensiteter i verden, når vi efterfølgende forstår en given oplevelse og er i stand til at sætte ord på denne, bliver dette til emotioner: ”I define feelings as sensations that have found the right match in words” (Brennan 2004: 5). Emotion er altså, i denne tradition, den kognitive bearbejdning og den sproglige italesættelse af affekt, mens affekt er noget

der sker impulsivt i kroppen og forud for kognitive mønstre. Dette kunne eksempelvis være en forskrækkelse eller et grineflip, der bare må ud af kroppen. Reestorff og Stage forklarer, at affekt, i den første tradition, ikke skal forstås som noget statisk men som noget ”der sker i bevægelsen mod noget nyt og i mødet med noget andet (et miljø, andre kroppe, en materialitet, et medie)” (Reestorff & Stage 2018: 316). De forklarer videre, at affekten derfor ikke er eksempelvis glæde, men derimod det, der sker i bevægelsen fra, at vi er kede af det, til at vi føler glæde (ibid.).

Massumi pointerer, at vi mennesker kan være tunet på forskellige måder. Dette forklarer han med begrebet *differential attunement* (Massumi 2008: 06). Vi besidder alle forskellige evner og egenskaber, hvorved vores øjeblikkelige affektive reaktioner ikke nødvendigvis vil være ens (ibid.). Ligesom vores affektive reaktioner kan adskille sig fra hinanden, kan vi også smitte hinanden affektivt. Brennan italesætter dette som ”the transmission of affect” (Brennan 2004: 2). Når kroppe smitter hinanden affektivt, kan dette komme til udtryk gennem helt korte kropslige afvigelser, men også gennem længere udfald: ”But the transmission is also responsible for bodily changes; some are brief changes, as in a whiff of the room’s atmosphere, some longer lasting.” (ibid. 1). Eksempelvis hvis vi kommer til at grine kortvarigt i en situation hvor vi forsøger at udtrykke alvor. Ligesom vi kan blive smittet affektivt, kan vi også modstå affekt. Dette beskriver Brennan som en *resister*: ”the one who holds out against the common affect” (ibid. 11).

Den anden affektteoretiske tradition er den performative tradition. En af de primære teoretikere inden for denne tradition er den britisk-australske forfatter og akademiker Sara Ahmed. I den performative affekttradition er der større interesse for, hvordan affekt fungerer, end hvad det præcist er. Ahmed mener, at skelnet mellem affekt, kognition og diskurs, som ses i den første tradition, kun kan foregå rent analytisk, da disse erfares samtidig (Ahmed 2014: 6). Hun skelner derfor ikke mellem emotioner og affekt. Den performative tradition forholder sig altså ikke til pludselige kropslige forandringer, men nærmere den kulturelle arv og forståelse (ibid. 5), hvor samfund og vores individuelle kroppe afgør, hvilke affekter der kommer til udtryk.

Ahmed beskriver, at affekt også kan *klæbe* til objekter, hvis vi bliver præsenteret for dem ofte (ibid.: 8). Hun forklarer, at et barn der møder en bjørn i skoven, ikke nødvendigvis vil flygte, fordi bjørnen får barnet til at føle frygt, men derimod fordi barnet allerede ved, at bjørnen kan være farlig: ”The child must ’already know’ the bear is fearsome” (ibid. 7). Affekten knytter sig derfor til en diskurs, som er kulturelt indbygget. Ahmed forklarer, at når affektive kvaliteter klæber til bestemte objekter eller tegn, bliver disse mere affektive, jo mere de cirkulerer: ”the more signs circulate, the more affective they become” (ibid. 45). Dette er med til at skabe det, Ahmed definerer som *affektive*

økonomier (ibid.). Reestorff og Stage eksemplificerer dette ved brug af tegnet ”muslim”. Dette tegn har ofte cirkuleret i medierne og har været koblet til affektive kvaliteter som fare og vold (Reestorff & Stage 2018: 327). Dette betyder, at der skabes en affektiv økonomi, hvor mange mennesker ”møder muslimske kroppe og objekter gennem denne affektive økonomi og reagerer ved at føle frygt, fare og angst” (ibid.). Affektive økonomier kan over tid forandres, hvor tegn kan kobles til nye affektive kvaliteter og erfaringer (ibid.). Dette kan dog i mange tilfælde være vanskeligt og strækker sig ofte over meget lang tid.

De to traditioner adskiller sig derfor fra hinanden i deres opfattelse af forholdet mellem emotioner og affekt og i deres forståelse af forholdet mellem ”diskurs, kognition og affekt” (Reestorff & Stage 2018: 317). Reestorff og Stage understreger, at selvom traditionerne har sine forskelle, så tilbyder også forskellige analytiske tilgange, med hver deres styrker. De forslår derfor, at man anvender de forskellige teorier og traditioner i samspil i en analyse, da disse fint kan ”sameksistere og skabe et mere nuanceret affektivt blik på casen” (ibid. 318). De forklarer videre, at det sjældent er analytisk interessant at ”dvæle for længe ved disse forskelle eller lade dem styre den egentlige analyse” (ibid. 317) og at det derimod som regel er ”decideret uinteressant at få afdækket, om det er affekt eller emotion, vi ser udfoldet” (ibid.). Jeg vil derfor, som Reestorff og Stage, heller ikke skelne mellem affekt og emotioner i min analyse. Jeg vil i stedet undersøge, hvordan affekten kan være med til at karakterisere karakteren Jakobe, samt hvordan hendes omgivers affektive reaktioner kan anvendes til at analysere, hvordan hun forholder sig til normer.

Sara Ahmed

For at belyse hvilke normer og forventninger Jakobe står overfor, samt hvordan hun forholder sig til disse, har jeg valgt at gøre brug af værket *The Promise of Happiness* (2010), skrevet af Sara Ahmed. Ahmeds værk kombinerer grundteorier såsom affektteori, postkolonialisme og feminisme.

Ahmed beskæftiger sig i værket med lykke. Hun forklarer, at lykke konsekvent beskrives som objekt for menneskets begær, som det vi alle sigter efter i livet: ”HAPPINESS IS CONSISTENTLY DESCRIBED as the object of human desire, as being what we aim for, as being what gives purpose, meaning and order to human life.” (Ahmed 2010: 1). Ahmed påpeger, at bogen ikke handler om, hvad lykke præcist er, eller hvordan man opnår dette, men derimod hvordan lykke ofte associeres med bestemte objekter eller valg i et menneskes liv (ibid.).

Ahmed italesætter blandt andet disse associationer mellem lykke og bestemte objekter eller livsvalg ved hjælp af begrebet *Happy Objects* (ibid. 21). Jeg vil i denne opgave referere til dette begreb som *lykkeobjekter*. Lykke indebærer, ifølge Ahmed, en form for affekt i forhold til visse objekter (ibid.). Ud fra disse associationer, bedømmer vi, om noget er godt eller dårligt, i forhold til hvordan det påvirker os affektivt. Ahmed beskriver lykkeobjekter som: "those objects that affects us in the best way" (ibid. 22). Det er dog ikke nødvendigvis de samme objekter, vi forbinder med affektive lykkefølelser, da alle mennesker har forskellige følelser, præferencer og interesser (ibid. 27). Det vil sige, at nogle elsker fodbold, og andre elsker at male.

Teorien er dog ikke så enkel. Udover denne menneskelige diversitet indenfor lykkeobjekter forklarer Ahmed, at vi også som samfund stiller nogle forventninger til, hvad der bør gøre os lykkelige, som f.eks. børn og ægteskab (ibid. 38). Hun forklarer videre, at forventningen til disse socialt skabte lykkeobjekter blandt andet skyldes, at jo mere et lykkeobjekt cirkulerer, jo større affektiv værdi opnår det (ibid.). Ahmed beskriver denne forventning med begrebet *The Promise of Happiness*, som jeg i denne opgave vil omtale som *løftet om lykke*. Hun påpeger, at visse objekter og livsvalg kan være forbundet med en forventning om lykke, det vil sige et løfte om lykke, hvis man tager det rigtige livsvalg (ibid. 28). Ahmed beskriver løftet om lykke som: "[...] if you have this or have that, or if you do this or do that, then happiness is what follows" (ibid. 29). Løftet om lykke er altså forbundet med en lang række socialt bestemte lykkeobjekter, der efter sigende automatisk vil bringe os lykke i livet. Som før nævnt er ægteskabet, ifølge Ahmed, et helt centralt og socialt skabt lykkeobjekt, hun beskriver dette som:

One of the primary happiness indicators is marriage. Marriage would be defined as "the best of all possible worlds" as it maximizes happiness. The argument is simple: if you are married, then we can predict that you are more likely to be happier than if you are not married. The finding is also a recommendation: get married and you will be happier! (ibid. 6).

Vi forestiller os, at vores forventninger til disse objekter indfries, f.eks. på vores bryllupsdag. Der opstår en form for lykkefælleskab, hvor man bør føle lykke ved de socialt bestemte lykkeobjekter og opfordres til at tage disse livsvalg, som f.eks. at gifte sig. Men hvad sker der, når lykken ikke automatisk indtræder, men i stedet udebliver? Ahmed forklarer, at vores forventninger om lykke er med til at skabe et rum for stor skuffelse, der vil komme til udtryk, hvis ikke løftet om lykke bliver opfyldt: "The very expectation of happiness gives us a specific image of the future". This is why happiness provides the emotional setting for "disappointment" (ibid. 29). Når vores forventninger

ikke bliver indfriet, og løftet om lykke ikke bliver holdt, opstår der en form for tomrum mellem vores forventninger og virkeligheden (ibid.). Det er dette tomrum, Ahmed definerer som et *gap* (ibid. 32). Hun forklarer videre, at dette også kan føre til et negativt selvbillede, hvor man føler sig forkert, for ikke at føle den forventede lykke: "Disappointment can also involve an anxious narrative of self-doubt (why am I not made happy by this, what is wrong with me?)" (ibid. 42).

Hun forklarer misforholdet mellem, hvad vi tror vil gøre os lykkelige, og hvad der er i realiteten sker, når vi opnår det vi har søgt efter. Vores forventninger til de socialt konstruerede lykkeobjekter er så store, at objekterne sjældent kan leve op til dem. Dette tomrum er med til at opretholde vores fantasi om, at lykke er noget, der ligger og venter på os ude i fremtiden. Vi bliver ved med at stræbe efter lykke, og derfor fungerer løftet om lykke som noget, vi altid forfølger, selvom vi måske aldrig helt opnår det (ibid.). Ahmed beskriver, at dette er en af grundene til, at løftet om lykke kan opretholde sin styrke. Når løftet om lykke ikke bliver indfriet, fortsætter vi vores søgen efter lykke (ibid.).

Når løftet om lykke svigter, og vi oplever et tomrum, kan vi føle stor vrede. Ahmed forklarer, at denne vrede kan blive rettet direkte mod det objekt, der ikke har indfriet vores forventninger, men også mod de personer, der har været med til at "stemple" det givne objekt som en kilde til lykke (ibid.). Hun forklarer videre: "Anger can fill the gap between the promise of a feeling and the feeling of a feeling" (ibid.). Dette betyder, at følelser som blandt andet vrede og skuffelse også kan være med til at udfylde tomrummet mellem løftet om lykke og den manglende lykkefølelse. I disse situationer bliver vi fremmedgjorte, eller som Ahmed definerer det: "affect aliens" (ibid.). Det betyder, at når et givent lykkeobjekt skuffer os, og vi dermed står uden for det pågældende lykkefælleskab, kan vi pege på nye, mulige og anderledes lykkefællesskaber. Hun beskriver, at vi ligeledes kan føle os fremmedgjorte overfor nogle former for glæde, hvis vi finder dem upassende, eksempelvis hvis andre griner af noget, som vi slet ikke anser som underholdende (ibid.).

Metode

Da jeg ønsker at undersøge, hvilke normer og forventninger karakteren Jakobe møder i sine omgivelser, og hvordan brud på disse kommer til udtryk, er det relevant først at se nærmere på, hvem Jakobe er, og hvordan hun karakteriseres i romanen *Lykke-Per*. Til at undersøge dette vil jeg gøre brug af karakteranalyse. Karakteranalysen kan være med til at skabe en ramme for min videre undersøgelse af normer og forventninger. Jeg vil tage udgangspunkt i Per Krogs Hansens strukturmodel samt affektiv narratologi.

Karakterbegrebet

Lis Møller skriver i kapitlet "Karakter" i *Litteratur - introduktion til teori og analyse* (2013), at særligt romangenren er "fuld af mindeværdige karakterer - karakterer som vi identificerer os med, sympatiserer med eller elsker at hade" (Møller 2013: 45). Hun forklarer at, når vi støder på disse særligt interessante karakterer, kan de, mens vi læser om dem, næsten synes mere interessante end vores medmennesker i den "virkelige" verden (ibid.). Selv når værket er læst til ende, kan vi have svært ved at slippe karaktererne, som er blevet vores gode venner (ibid.). Netop dette påpeger også Per Krogh Hansen i sit værk *Karakterens rolle* (2000). Her omtaler han fiktionens evne til at skabe disse "livsvenner" (Hansen 2000: 15).

Før jeg ser nærmere på hvordan en analyse af romangenrens karakterer kan se ud, vil jeg først vende opmærksomheden mod selve karakterbegrebet. Hansen stiller spørgsmål ved brugen af begrebet "karakter" og sætter spørgsmålstegn ved, om dette er "et udtryk for anglicisme" (ibid. 72). Dette gør sig ligeledes gældende for Møller, der mener, at dette begreb kan være resultatet af en "fordanskning" af det engelske ord "character" (Møller 2013: 46). Hansen foreslår, at det vi forbinder med begrebet "karakter", måske nærmere bør betegnes som "person" i en dansk litteraturvidenskabelig terminologi (Hansen 2000: 72.). Hansen nævner en række alternative begreber, der kunne anvendes i stedet for "karakter", som blandt andet "person", "hovedskikkelse", "figur" (ibid.) og "aktant" (ibid. 73). Hansen påpeger, at ordet "karakter" kan anvendes på flere måder, både når der menes en person i teksten, men også når der tales om nogens personlighed (ibid. 74). Han diskuterer, om vi derfor med fordel kunne adskille begreberne "person" og "karakter", hvor førstnævnte defineres som at "være en karakter", og sidstnævnte som at "have karakter" (ibid. 75). Hansen forklarer, at personbegrebet i højere grad knytter sig til den umiddelbare læsnings niveau. Der hvor vi lader os "forføre" af fiktionen og læser karaktererne som virkelige personer (ibid.: 76). Han konkluderer derfor, at karakterbegrebet med fordel kan anvendes, da dette både tilgodeser karakterens mimetiske og tekstuelle aspekt.

Hansen skriver i forordet til sit værk *Karakterens rolle*, at han ønsker at bidrage til en "litterær karakterologi" (ibid. 10). Han forklarer videre, at dette indebærer en række analytiske greb, der kan bidrage til en bedre forståelse af, hvordan litterære karakterer skabes, samt deres funktion i litteraturen (ibid.). Hansen ønsker at belyse dette område uden at gribe til karakteranalytiske metoder der fokuserer på karakterens indre liv, såsom psykoanalyse (ibid.). Hansen understreger, at disse analytiske metoder sagtens kan anvendes til dette formål, men at disse ofte overser eller mister fokus fra, at karaktererne er "litterære fiktive konstruktioner" (ibid.).

Hansen uddyber dette som følgende: ”Det er for mig at se den litterære karakterologis mål at kunne sammentænke såvel en mimetisk som en ’tekstuel’ forståelse af karakteren: Karakteren som et antropomorferet tekstligt subjekt” (ibid.). At forstå karaktererne som mimetiske vil sige at se dem som realistiske repræsentationer eller efterligninger af virkelighedens mennesker, nogle som vi kan identificere os med. Den tekstuelle forståelse af karakteren, har derimod fokus på, at litterære karakterer ikke er virkelige personer, men derimod tekstlige konstruktioner. Karaktererne er i denne forståelse i højere grad et redskab, der skal udfylde en funktion i teksten.

Tre aspekter

Denne tilgang italesætter Lis Møller også i kapitlet ”Karakter” i værket *Litteratur - introduktion til teori og analyse*. Møller foreslår derfor at betragte den litterære karakter som havende tre forskellige aspekter, der samtidig er forbundne: ”et *mimetisk*, et *tematisk* og et *funktionelt*” aspekt (Møller 2013: 47). De tre aspekter vil altid, ifølge Møller, være til stede i en litterær karakter, men i varierende grad (ibid. 48). Møller beskriver, at når vi omtaler en karakter som mimetisk, betyder det, at vi ser denne som et rigtigt menneske eller snarere som ”et *muligt* menneske” (ibid. 47). Det er karakterens mimetiske aspekt, vi som læsere forholder os til, når vi tillægger en karakter ”egenskaber og motivationer” (ibid.), når vi forsøger at ”forstå og begrunde deres handlinger” (ibid.) og når vi ”forholder os empatisk til dem” (ibid.). Møller forklarer videre, at det ligeledes er på det mimetiske niveau, at vi som læsere vurderer, om en karakter er troværdig: ”om det er plausibelt, at en karakter med *de* egenskaber og *det* udgangspunkt kan handle på netop *den* måde i *den* situation” (ibid. 48).

Det tematiske aspekt forklarer Møller ved brug af forfatteren E.M. Fosters teori om de såkaldte runde og flade karakterer. Møller forklarer:

Kriteriet for en rund karakter er, at den er i stand til at overraske på en overbevisende måde. En karakter, der overrasker, men ikke overbeviser, er en flad, som foregiver at være rund. Flade karakterer rummer nemlig ikke udviklingsmuligheder; de er typer. I reneste form er de bygget op over en enkelt egenskab (eksempelvis ”gerrighed”) eller en enkelt ide’. En anden måde at sige det på er, at vægten for de flade karakterers vedkommende ligger på det tematiske snarere end det mimetiske aspekt. Nogle karakterer er næsten udelukkende tematiske. (ibid.).

Det vil sige, at flade karakterer, ifølge Møller, ofte i overvejende grad er tematiske og har til formål at repræsentere enkelte egenskaber og tekstens temaer. Dette ses blandt andet i Ludvig Holbergs

komedier, hvor karakterer eksempelvis repræsenterer enkelte egenskaber som grådighed, naivitet og selvoptagethed. De runde karakterer har derimod udviklingsmuligheder og er i højere grad mimetiske end tematiske. De rummer stor psykologisk dybde og fremstår mere som "hele" mennesker, i modsætning til de flade karakterer. Gorm Larsen beskriver i værket *Blink – Litterær analyse og metode* (2014), at de runde karakterer ligeledes er præsenteres via indresyn, hvorimod de flade karakterer er præsenteres via ydresyn (Larsen 2014: 153). Møller pointerer, at det tematiske aspekt, ligesom det mimetiske, også ses hos alle karakterer, det er som før nævnt graden af det givne aspekt der varierer.

Det sidste aspekt Møller italesætter, er det funktionelle aspekt. Hun forklarer: "Karakterer er også agenter (aktører og aktanter); de er der for at drive plottet fremad - eller for at udgøre en vinkel, hvorfra verden observeres." (Møller 2013: 48). Hun forklarer videre, at de karakterer, som i overvejende grad er funktionelle, oftest er bipersoner, som blot dukker op i teksten for at udføre en bestemt handling (ibid.). Denne type karakter hjælper altså med at skabe fremdrift i tekstens handling ved at udfylde en bestemt funktion. Disse funktioner kan eksempelvis være at hjælpe hovedkarakteren, levere nye informationer eller lede hovedkarakteren i en bestemt retning.

Tre strukturniveauer

Hansen foreslår, at litterære karakterer kan analyseres ved hjælp af det, han kalder "strukturmodellen" (Hansen 2000: 123). Denne model består overordnet af tre strukturniveauer: overfladestruktur, mellemstruktur og dybdestruktur (ibid.). Jeg vil i min analyse anvende analysepunkter fra alle tre strukturniveauer.

Hansen beskriver overfladestrukturen som "dels *sjuzet* og dels den 'rene' 'showing'-modus, som det principielt er læserens opgave at oversætte til karaktertræk" (ibid. 124). Det betyder, at læseren i tekstens overfladestruktur selv skal danne sig et billede af en række karaktertræk ud fra karakterens gøren og laden. Hansen pointerer, at en alvidende fortæller dog kan gå ind og kommentere eller eksplicitere disse træk (ibid.). Han forklarer videre, at hvis en alvidende fortæller er troværdig, vil læserens karakterisering oftest stemme nogenlunde overens med fortællerens. Hvis fortælleren derimod er utroværdig, kan der opstå flere forskellige billeder af en enkelt karakter: "Den samme overfladestruktur vil afføde to (eller flere) forskellige sæt af karaktertræk (konnotationer) og resultere i divergerende billeder af den karakter, der er på tale - et' tilhører fortælleren, et' andet læseren" (ibid. 119). Gorm Larsen skriver i kapitlet "Fortæller" i *Litteratur - introduktion til teori og analyse* (2013), at upålidelighed hos en fortæller kommer til syne gennem usandheder eller gentagne modsigelser og

derfor ikke vedrører ”moralske og ideologiske *domme* om køn, race, religion, seksualitet, professioner, karakterer osv.” (Larsen 2013: 66-67).

Hansen forklarer, at upålidelighed også kan gøre sig gældende for karakterer, der udtaler sig om egne karaktertræk. Han eksemplificerer dette gennem en kvindelig litterær karakter, der udtaler sig om sin egen ”fortidige skønhed” (Hansen 2000: 118). Læseren har ingen garanti for, at denne selvkarakteristik er gældende, men bliver derimod ”nødt til at vurdere ytringen i forhold til resten af de træk vi får frem” (ibid.). Han forklarer videre, at den kvindelige karakters ytring kan ses som en brik i den karakter, kvinden egentlig er, hvor hendes ytring i det pågældende tilfælde nærmere er ”et tegn på hendes selvoptagethed” end på hendes mulige skønhed (ibid.).

Hansen inddeler overfladestrukturen i fem kategorier, der hver beskæftiger sig med et område, som han mener, kan fungere som karakteriserende for den litterære karakter (ibid. 124). Han forklarer at ”ikke alle disse kategorier nødvendigvis er til stede eller aktiveres i den enkelte tekst” (ibid.). Jeg vil derfor blot redegøre for de kategorier, som gør sig relevante i forhold til karakteranalysen af Jakobe. Dette gør sig også gældende for mellemstrukturen, denne inddeler Hansen i fire ”dimensioner/profiler” (ibid. 123), hvoraf jeg vil fremhæve to: den psykologiske dimension/profil og den socio-kulturelle dimension/profil (ibid.).

Den første kategori jeg vil inddrage fra Hansens overfladestruktur, er ”handling”. Dette dækker over de interaktioner, som en karakter indgår i, og som kan være med til at profilere karakteren (ibid.). Disse træk kan herefter samles i mellemstrukturen, i den ”psykologiske dimension” (ibid.), hvor de kan give et mere samlet billede af karakterens ”psykologiske profil” (ibid.). Det er ligeledes i den psykologiske dimension, at fortællerens direkte beskrivelser af karakterens inde liv og egenskaber skal placeres. Hansen forklarer dette som følgende: ”hvor karaktererne som hele konstrukter er at finde – konstrukter som kun den for handlingen udenforstående og alvidende (implicitte) fortæller instans kan udtale sig autoritativt om” (ibid. 118). Den anden kategori fra overfladestrukturen, som jeg ønsker at fremhæve, er ”fremtræden”. Dette indebærer karakterens fysiske fremtræden, i form af udseende, og krop, samt ”karakteristika indikeret af miljø” (ibid.). Den sidste kategori jeg ønsker at fremhæve fra overfladestrukturen, er ”meddelelser” (ibid.). Her samles de karakteristika, der kommer til udtryk gennem indholdet af det der siges. Hansen anvender her et litterært ægtepar som eksempel, hvor kvinden i ægteskabet tiltaler sin mand ved efternavn, og manden har en ”patroniserende tone overfor hustruen” (ibid. 119). Disse karakterers samtaler indeholder derfor en række meddelelser, der kan hjælpe os med at karakterisere dem. Det er disse karaktertræk, som Hansen forklarer kan samles i mellemstrukturens ”socio-kulturelle dimension” og bidrage til karakterens ”socio-kulturelle profil”

(ibid. 123). Den socio-kulturelle dimension kan være med til at belyse, hvordan samfundsmæssige og kulturelle faktorer og normer former karakteren og dennes forhold til andre karakterer (ibid. 120)

Hansen beskriver, at dybdestrukturen "indeholder de "regelsæt", karakteren og teksten mere generelt konstitueres af" (Hansen 2002: 63). Dette betyder, at der i dybdestrukturen er tale om, hvilke rammer karakterer og handling kan bevæge sig indenfor. Der kan eksempelvis være tale om rammer og regelsæt, der svarer til dem vi kender fra virkeligheden. Hansen forklarer dette som, at teksten "forholder sig til normer, der er identiske med virkelighedens – altså ingen radikale brud på empiriens og nutidens lovmæssigheder" (ibid.). og at "inden for fortællingens ramme abonneres der primært på modeller og logikker, som er sammenlignelige med dem, vi lever efter i virkeligheden" (ibid. 63-64).

Affektiv narratologi

For at kunne undersøge de forventninger og normer, der omgiver Jakobe, er det også relevant at se nærmere på, hvordan hendes følelsesliv bliver skildret og kommer til udtryk i romanen. Dette kan med fordel undersøges ved hjælp af affektiv narratologi, der er en forgrening inden for affektteorien. Stefan Iversen og Henrik Skov Nielsen beskriver i *Narratologi* (2014), narratologiens udvikling. De skelner mellem "klassisk narratologi" og "ny narratologi", også kaldet "postklassisk narratologi" (Iversen & Nielsen 2014: 6). De forklarer, at hvor den klassiske narratologi i højere grad fokuserer på teksten struktur, så er den nye narratologi kontekstorienteret og tillægger "læserens kulturelle og historiske baggrunds indflydelse på opfattelsen af fortællingen" (ibid. 5). Inden for ny narratologi, findes der en række videreudviklinger, blandt andet affektiv narratologi. Inden for denne retning af narratologien sammenkobles narratologi med affektteori. Per Thomas Andersen, professor i nordisk litteratur, undersøger i værket *Fortelling og følelse – En studie i affektiv narratologi* (2016), hvordan affekt kan have indflydelse på blandt andet litterære karakterer. Andersen er blandt andet inspireret af Patrick Colm Hogans værk, *Affective Narratology – The Emotional Structure og Stories* (2011), som danner grundlaget for den affektive narratologi.

Andersen opstiller en række begreber, der kan anvendes i en affektiv narratologisk analyse. Han skelner blandt andet mellem *performativ og analytisk emotionalitet* (Andersen 2016: 88). Dette kan overføres til karakteranalyse. Performativ emotionalitet kan ses som "udadrettet". Følelserne bliver her vist gennem karakterens handlinger og udtryk (ibid.). Analytisk emotionalitet er derimod mere "indadrettet". Dette kommer eksempelvis til udtryk, når vi får beskrevet en karakters indre følelsesliv og kampe, hvor denne reflekterer over sine følelser (ibid.). Det er netop denne refleksion, der er

central for den analytiske emotionalitet. Begge former for emotionalitet kan komme til udtryk hos en karakter, dog vil der altid være en af dem der dominerer.

Et andet af Andersens begreber, som jeg ønsker at anvende, er *emotionelle triggerfigurer* (ibid. 89). Han beskriver disse som følgende: "(oftest) bipersoner i fortellingen som reagerer på det fortalte eller på hovedpersonenes opførsel og følelsesudtryk, og dermed signaliserer til leseren både intensiteten i de fremstillede emosjoner og den forventede resepsjon av dem hos leseren." (ibid. 233). Dette betyder, at en emotionel triggerfigur er en, der reagerer eller kommenterer på karakterens handlinger eller følelsesudtryk. En triggerfigur vurderer derved karakterens følelsesliv på baggrund af normer fra, hvad et normalt følelsesliv samt emotionelle reaktioner er.

Andersen forklarer begrebspæret *script* og *causal attribution* (ibid. 89). Begrebet script dækker over mønstre for, hvordan en karakter reagerer i bestemte situationer. En karakter kan dog også have et script, som ikke er "normalt" for alle karakterer, men derimod et script som er normalt og særligt kendetegnende for lige netop den karakter: "Scripts kan altså være bestemt av mer eller mindre universelle instinkter, av kulturelle tradisjoner eller av individuelle særegenheter" (ibid.). Scripts kan derfor hjelpe leseren til at forudsige, hvad der muligvis kommer til at ske i bestemte situationer i teksten. Andersen forklarer: "Uventede scripts kan skape gåter i fortellinger og utfordre leseren (og andre personer i fortellingen) til å komme med *causal attributions*" (ibid.). Causal attribution kan også kaldes kausal tilskrivning og handler om, i hvor høj grad det er muligt at forklare en karakters følelsesmæssige reaktioner på baggrund af de situationer, disse opstår i. Hvis dette er svært, tyder det på, at karakteren har et komplekst følelsesliv.

Det sidste af Andersens begreber jeg vil redegøre for, er impulsilder (ibid. 86). Her er der tale om impulsilder til følelseslivet, det vil sige de faktorer, der sætter emotionelle reaktioner i gang hos karakteren (ibid. 90). Andersen skelner mellem to typer af impulsilder: ydre og indre. Han forklarer, at indre impulsilder vedrører mentale aspekter, såsom minder, fantasier, drømme, forventning, planer, ideologiske overbevisninger og tro (ibid.). De ydre impulsilder beskriver han som "episke hændelser" (ibid.), det vil sige eksempelvis mødet med andre karakterer, begivenheder og fysiske hændelser. Da jeg i min analyse vil undersøge omverdens normer og forventninger i forhold til karakteren Jakobe, er det relevant at italesætte, hvilken type impulsilder disse normer og forventninger er. På den ene side kan disse være ydre impulsilder, da der er tale om forventninger om normer, som tilhører omverdenen. På den anden side kan disse være indre impulsilder, da vi internaliserer normer og forventninger, hvorved vi retter dem mod os selv.

Historisk kontekst

For at opnå en bedre forståelse af karakteren Jakobe og de forventninger og normer, hun står overfor, er det relevant at se nærmere på den litteraturhistoriske og samfundshistoriske periode, som værket *Lykke-Per* er skrevet i. Det er ligeledes relevant at undersøge, hvilke normer og forventninger der gjorde sig gældende for samtidens virkelige kvinder og jøder i Danmark.

Det moderne gennembrud

Det moderne gennembrud strækker sig fra begyndelsen af 1870'erne til cirka 1900. Den 3. november 1871 holdt Georg Brandes indledningsforelæsnningen til sin forelæsningsrække om hovedstrømninger i det 19. århundredes litteratur på Københavns Universitet (Grønnow 2013: 1). Det viste sig at blive startskuddet til det moderne gennembrud. At give perioden netop dette navn, var Brandes egen ide, da han ønskede at bryde med tidligere traditioner og værdier (ibid.). Brandes brød på mange måder med datidens normer og fornejestillinger. Han kritiserede blandt andet guldalderens romantiske og glansbillede lignende fremstilling af livet. Han mente, at litteraturen i stedet skulle "sætte problemer til debat og fremstille livet som det virkelig leves" (ibid. 2). Han satte derudover kristendom og humanisme op imod hinanden og beskrev det "traditionelle samfund" (Busk-Jensen 2009: 19), altså landbrugssamfundet, som blandt andet byggede på kristendom, som "autoritært og undertrykkende" (ibid.). Heroverfor stillede han det moderne samfund, der byggede på "positivistisk videnskab" (ibid.), som "humanistisk, sandhedssøgende og frigørende" (ibid.). Brandes ønskede at belyse, hvordan "klasseforskelle, kønsmoral og kristendom" (Jensen 2023) kunne stå i vejen for udviklingen af den menneskelige frihed (ibid.). Ifølge Brandes var det ikke længere målet for det enkelte menneske "at efterleve Kristi bud og komme i Paradiset" (Busk-Jensen 2009: 21), men derimod at "udvikle sine personlige evner (ibid.) og bidrage til et forbedret samfund. Brandes er også interessant i forhold til *Lykke-Per*, da han i romanen bliver portrætteret i form af karakteren dr. Nathan, den fritænkende, jødiske universitetsprofessor og skribent. Lise Busk-Jensen, beskriver i kapitlet "Himmelflugt – Henrik Pontoppidan" i *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920* (2009), denne karakter som: "et både kritisk og beundrende portræt af Georg Brandes" (Busk-Jensen 2009: 242).

Brandes fik, som så mange andre forfattere, voldsom kritik for flere af sine værker. Derfor skrev han *Forklaring og Forsvar – En antikritik* (1872). Han forsvarer heri sine værker, særligt sit hovedværk *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur* (1872), som fik usædvanlig hård kritik:

Lige fra jeg vovede mig ud paa Forfatterbanen og indtil nu er jeg bleven meget haardt angrebet, og hvor Kritiken ikke kunde sige noget Ondt om mig, der foretrak den gjerne at tie. Og det er langt fra at de Angreb, for hvilke jeg altid har været udsat, er blevne færre eller mattere med Aarene, tvertimod de have nu i Anledning af mit sidste Skrift ”Hovedstrømninger i de 19de Aarhundredes Litteratur” antaget en Udbredelse og en Voldsomhed, som ingensinde før. (Brandes 1872: 1).

Han forklarer i dette forsvar at ”Der gives i Historien ingen høiere, ingen mere guddommelig Aand end Fremskridtets Aand” (ibid. 48). Ifølge Brandes er fremskridtet altså den eneste mulige tro (Busk-Jensen 2009: 21).

Det moderne gennembruds litteratur og kunst er præget af strømninger som blandt andet naturalisme, impressionisme og realisme, hvor vi netop ser tematikker som religionens rolle, sociale problemer og ulige kønsroller (Dahl 2024). Kønsroller og kvindes position i samfundet var også et omdiskuteret politisk emne. Dette er relevant at se nærmere på i forhold til de normer og forventninger, der har gjort sig gældende, ikke kun for datidens virkelige kvinder, men også for karakteren Jakobe.

Kønsroller

Lise Busk-Jensen forklarer i kapitlet ”KØNNET FRIGØRES” i *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920*, den politiske situation, der udspillede sig i forhold til køn og seksualitet under det moderne gennembrud. Junigrundloven af 1849, markerer det danske samfunds overgang fra enevælde til konstitutionelt monarki og demokrati. Den nye demokratiske organisering af samfundet betød dog ikke, at alle danskere fik de samme rettigheder (Busk-Jensen 2009: 147). Junigrundloven fastholdt det patriarkalske hierarki, da den lod køn indgå som en betingelse for stemmeret, på lige fod med ”alder, økonomi og social situation” (ibid.). Busk-Jensen konkluderer: ”I stedet for at forbedre kvindernes adgang til at deltage i samfundslivet havde den afgrænset dem som en særlig social gruppe, der tilhørte familiens område” (ibid.).

Den ændrede samfundsform indeholdt en lang række nye muligheder, i hvert fald for mændene, og hvis kvinder ville have del i disse, måtte de organisere sig. Det resulterede i stiftelsen af Dansk Kvindesamfund i 1871 (ibid.). Dansk Kvindesamfund arbejdede blandt andet for at ”hæve Kvinden i aandelig, sædelig og økonomisk Henseende” (ibid.). Det gjorde de gennem deres målsætning om, at kvinder skulle have adgang til uddannelse og erhverv, hvilket ville ”styrke de gifte kvinder i

hjemmet og de ugifte kvinder på arbejdsmarkedet" (ibid.) og dermed "gøre alle kvinder til samfundsborgere" (ibid.).

Kvindens rolle i samfundet gav anledning til politiske debatter. Højre støttede en forbedring af kvinders juridiske og økonomiske stilling i familien, mens den grundtvigianske del af Venstre italesatte kvindens ret til at udfolde sine intellektuelle og kreative evner (ibid.).

Busk-Jensen forklarer: "Begge fløje lagde vægt på at værne om familien og bevare kønsrollerne." (ibid.). Den radikale del af Venstre gjorde sig dog nogle helt andre tanker om kvindes rolle i samfundet. Her byggede man på ideer fra den engelske filosof John Stuart Mill, der mente at kvinder burde have fuld "økonomisk selvstændighed og ligestilling som samfundsborgere" (ibid.). Disse tanker beskriver han i værket *The Subjection of Woman* (1869), som på dansk har titlen *Kvindernes Underkuelse* (1869). Den danske udgave er oversat af Georg Brandes og blev udgivet allerede samme år som den engelske udgave. Brandes skriver blandt andet i værkets forord til anden udgave fra 1885: "Mill's Bog har vist sig at være et epokegørende Skrift. Det har med hidtil uhørt Styrke godtgjort Uretfærdigheden af Kvindens lovbestemte eller af en offentlig Mening paabudte Udespærring fra et hvilket som helst Omraade, hvor hun maate føle Lyst og Kald til at forsøge sine Evner." (Brandes 1885: V).

Busk-Jensen forklarer, at disse forestillinger om ligestilling af kønnene også ændrede de mandlige forfatteres kvindebeskrivelser (Busk-Jensen 2009: 148). Romantikkens kvindebillede havde været opdelt "i en ophøjet åndelig og en fornedret sanselig figur" (ibid.). Naturalisternes og realisternes kvindebeskrivelser var derimod mere "sammensatte" (ibid.), som eksempelvis karakteren Jakobe, der har indre konflikter og påvirkes af det samfund, hun befinder sig i. Hun forklarer videre, at kvindekaraktererne dog stadig afspejlede de mandlige forfatteres idealer, men at idealet havde forandret sig fra "jomfrumoderen" (ibid.), til den "frihedselskende og oprørske kvinde" (ibid.), der også kunne anvendes som kritik mod patriarkatet (ibid.).

Kvinder i klasseværelset

I forhold til karakteren Jakobe er det også interessant at se nærmere på, hvordan arbejdsmarkedet så ud for kvinder, i sidste halvdel af 1800-tallet.

Inger Lyndrup Nørgård undersøger i artiklen "MÆND I HISTORIER OM LIGESTILLING – DET KØNSOPDELTE ARBEJDSMARKED I 1800-TALLET" (2010), bragt i *Temp – Tidsskrift for historie*, hvordan det danske arbejdsmarked så ud for kvinder i slutningen af 1800-tallet.

Nørgård forklarer, at omkring 1867, arbejdede danske kvinder ofte med fysisk hårdt arbejde som tjenestepiger, i marken eller i industrierhvervene (Nørgård 2010: 145). Kvinder har ikke altid været en del af det ”offentlige lønarbejdsmarked” (ibid.), som bestod af stillinger i blandt andet hæren, kirken og ”de højere læreanstalter” (ibid.).

Dette ændrede sig dog i 1867, hvor rigsdagsmændene vedtog en lov vedrørende ansættelse af lærerinder i det offentlige skolevæsen (ibid.). Det oprindelige lovforslag blev tilpasset, inden det blev endelig vedtaget. Det blev blandt andet slettet, at kvinder skulle have en eksamen for at blive anset som lærerinder. Nørgård forklarer, at i årene 1866-1877, var billedet af en lærerinde for rigsdagsmændene ikke knyttet til en kvinde, der havde en professionel uddannelse, men derimod en kvinde, som ved egen hånd, havde tilegnet sig færdigheder, der gjorde hende egnet til jobbet som lærerinde (ibid. 149). Kvinder kunne dog allerede omkring 1840’erne, uddanne sig til ”institutbestyrerinde” og derved blive skoleleder, grundet lærermangel (Fog 2021). Samtidig drev flere og flere kvinder i København deres egne små privatskoler, for piger (ibid.).

I forhold til dette, er det interessant, at Jakobe ved romanens slutning, omkring 1904, underviser drenge og piger i de samme lokaler og i de samme fag. Dette kan drage en parallel til en af virkelighedens historiske kvinder, Hannah Adler. Adler var en af de første kvindelige fysikere i Danmark, hun kom fra en dansk-jødisk familie og var datter af finansmanden og politiker D.B. Adler (Skovgaard- Petersen 2024). Adler var fortalende for ideen om en skole med fællesundervisning af drenge og piger (ibid.). Hun rejste derfor til USA, for at studere landets fællesskoler i 1892-1893 (ibid.). Allerede i efteråret 1893 åbnede Adler sin egen fællesskole i København, som den første egentlige af sin slags i København (ibid.).

Seksualmoral

Sædelighedsfejden er en populær betegnelse for den offentlige debat, der udspillede sig i årene 1883-1887 i Danmark. I 1800-tallet var samfundets normer for acceptabel seksualmoral ens for begge køn, i hvert fald juridisk. (Bønnelycke 2018a: 10). ”Ægteskabet var den eneste gyldige adgangsbillet til sexlivet” (ibid. 10). Sådan skriver forfatteren Cecilie Bønnelycke i sit værk *Sædelighedsfejden* (2018). Ifølge loven var seksuelle forhold før eller uden for ægteskab nemlig strafbart for både mænd og kvinder. I praksis forholdt det sig dog anderledes. For mænds vedkommende så samfundet ofte igennem fingre med, når de havde seksuelle forhold før og uden for ægteskab eller gik til prostituerede (ibid.). For kvinder så det ganske anderledes ud. Her herskede der en forventning i samfundet om, at kvinder var afholdene og ”holdt benene samlede og vogtede deres dyd” (ibid. 11). Samfundet led

altså af en ”seksuel dobbeltmoral” (ibid. 10). Denne seksualmoraliske ulighed afspejlede også en mere general ulighed i samfundet, hvor kvinder på næsten alle områder automatisk var dårligere stillet end mænd (ibid.).

Den offentlige debat om seksualmoral centrerede sig overordnet om to forskellige synspunkter. På den ene side var de, som mente at en opstramning var den rette løsning, den såkaldte ”handskemoral” (ibid. 28), hvor der måtte kræves den samme kyskhed af mænd, som man allerede krævede af kvinder, hvor sex kun hørte til inden for ægteskabet (ibid. 11). På den anden side fandt man en mindre gruppe fritænkere og forfattere, herunder Georg Brandes, der mente, at denne indstilling var hyklerisk og påpegede, at seksuel selvfornegetelse var skadelig (ibid.). Dette mindretal mente derfor, at man i stedet for at stramme seksualmoralen, skulle slække på den og ”tolerere fri sex” (ibid.) for både mænd og kvinder. Brandes mente derudover også, at ”kønslivet” (Bønnelycke 2018b) udelukkende burde være en privat sag, uden offentlighedens indblanding og fri for ”andre folks moralske domme” (ibid.).

Til trods for den lange og ophedede debat, førte det ikke til nogle endelige samfundsændringer lige med det samme. De nordiske fritænkere holdninger stemte ikke overens med den brede befolknings opfattelse af seksualmoral (ibid.). Derfor vandt handskemoralen den største opbakning i samfundet, og man bibeholdt de allerede eksisterende ”seksualmoraliske konventioner” (ibid.).

Sædelighedsfejden var danmarkshistoriens første offentlige debat om seksualmoral, hvilket gav den almindelige dansker mulighed for at deltage i debatten og ytre sin holdning (ibid.). Til trods for, at debatten, som før nævnt, ikke førte til lovændringer med det samme, så dannede den alligevel grundlag for de videre forhandlinger af seksualmoral og fik stor historisk betydning (ibid.).

Børn uden for ægteskab

Fra slutningen af 1700-tallet og frem til midten af 1800-tallet var der en stor stigning i antallet af fødsler uden for ægteskab, særligt i København, hvor omkring ”hver femte nyfødte var uægte” (Hvidt 2012). Hvorfor så mange børn blev født uden for ægteskab i netop København, vides ikke med sikkerhed, men historikeren Kristian Hvidt påpeger i artiklen ”De uægte børn” (2012), at kun hver tiende nyfødte på landet var uægte (ibid.). Han foreslår derfor, at en af grundene bag det høje antal uægte fødsler i København var: ”at mange unge piger fra landet, der var kommet i ulykke, rejste til byen med dens anonyme tilværelse for at skjule deres skam” (ibid.). Derudover formodes det også, at statistikken gemmer på et stort mørketal, da mange fødsler uden for ægteskab foregik dølgsmål (ibid.).

Hvidt forklarer videre i artiklen, at mængden af fødsler uden for ægteskab i Danmark toppede omkring 1850, hvorefter antallet var langsomt faldende i de efterfølgende årtier (ibid.). Én af grunnerne til det faldende antal var, at ”de unge piger blev bedre oplyst” (ibid.) om metoder, hvormed de kunne beskytte sig mod uønsket graviditet. Det var dog ikke kun de unge ugifte kvinder, der blev oplyst om måder, hvorpå graviditet kunne undgås, også ægtepar blev bevidste om såkaldt ”børnebegrænsning” (ibid.). Hvidt forklarer, at fra omkring 1870 faldt antallet af fødsler pr. ægteskab, ”først i Københavns overklasse, siden også klart blandt byens arbejdere og sidst i landistikterne” (ibid.). Dette er særlig interessant i forhold til karakteren Jakobe, da hun netop tilhører Københavns overklasse i slutningen af 1800-tallet.

De færreste børn forblev dog ”uægte”, da de fleste mødre indgik i et ægteskab allerede i løbet af barnets første leveår (Nielsen, Nielsen & Løkke: 2024). Andre børn blev dog også sat i pleje allerede ved fødslen eller voksede op i troen om, at deres bedsteforældre, var deres forældre, i de tilfælde hvor ægteskab ikke var en mulighed for deres mor (ibid.).

Antisemitisme

I forhold til Jakobe er det ikke kun relevant at se nærmere på kvindens plads i samfundet, men også på jødernes plads i samfundet. Ida Jessen skriver i forordet til 6. udgave af *Lykke-Per*: ”De jødiske kvinder var emanciperede, uddannede og avancerede i modsætning til de danske. Men de var også til en vis grad urørlige på grund af deres religion. Det omgærdede dem med en særlig sexet dæmoni og tillokkelseskraft. De var så farlige, at man fuldt berettiget kunne forlade dem.” (Jessen 2012: 6).

Bent Blüdnikow belyser jødernes historie i Danmark, i værket *Jødefejden* (2019). Han forklarer, at jøderne skilte sig ud i det danske samfund, både gennem ”religion, udseende, profession (fx udlånsvirksomhed), sprog, kultur og tøj.” (Blüdnikow 2019: 7). Et særligt interessant område som Blüdnikow belyser er, at der i Danmark i 1700-tallet var to forskellige grupper af jøder til stede: de sefardiske og de ashkenaziske (ibid.). De sefardiske jøder blev inviteret til Danmark af kong Christian 4. (ibid.). De var ofte højt uddannede og havde god viden, hvilket blev set som gavnligt for det danske samfund (ibid.). De ashkenaziske jøder var derimod ikke lige så velkomne i Danmark. De kom fra Polen, Tyskland og Rusland og var oftest fattigere og dårligere uddannet end de sefardiske jøder (ibid.). I forlængelse af dette forklarer Blüdnikow, at i 1784, var hovedparten af jøderne i Danmark fattige, hvoraf op imod en fjerdedel levede af ”den jødiske menigheds fattighjælp” (ibid.). Der var dog også jødiske familier i Københavns overklasse. På det pågældende tidspunkt var der seks jødiske

mænd blandt Københavns 100 rigeste mænd (ibid.). I *Lykke-Per* møder læseren også karakteren Phillip Salomon, Jakobs far, som netop er en af de rigeste mænd i København.

Blüdnikow forklarer, at man i Danmark længe arbejdede på at få afviklet det jødiske samfunds selvstyre, hvor menigheden selv varetog ”sager om skilsmisse, boopgørelse og fattighjælp” (ibid. 17). 29. marts 1814 blev der indført en kongelig lov, også kendt som ”Det jødiske frihedsbrev”, der bestemte, at det var slut med menighedens selvstyre, og jøderne hørte nu under den samme danske lov som resten af danskerne og fik dermed borgerrettigheder (ibid.). Den jødiske menighed blev nu reguleret endnu skarpere end den kristne kirke (ibid.). Det blev blandt andet vedtaget, at dokumenter fremover skulle skrives på tysk eller dansk, fremfor på hebraisk, at kogen skulle give sin tilladelse til at oprette synagoger og ansætte rabbinere og at undervisningen i de jødiske skoler, skulle foregå på dansk (ibid. 17). Blüdnikow pointerer: ”Med andre ord blev den jødiske menighed nu reguleret ligesom kirken. Eller endnu skarpere.” (ibid.).

På dette tidspunkt er jøderne dog allerede omdrejningspunktet for en offentlig debat, nemlig den litterære jødefejde (ibid. 26). Denne debat omhandlede jødernes plads i det Europæiske kristne samfund. Debatten nåede i 1813 Danmark og omhandlede spørgsmålet om, hvorvidt jøder og deres jødiske tro kunne og burde integreres i det danske samfund (ibid.). Jødefejden forblev dog ikke kun skriftlig. Både Danmark og Tyskland var præget af politisk uro efter Frankrigs nederlag i Napoleonskrigene i 1815 (ibid. 38). Dette skabte stor splittelse i Tyskland omkring jødernes rettigheder, hvilket endte med en række voldelige overfald mod jøder og hærværk mod deres forretninger (ibid. 39).

Denne konflikt fandt også vej til København i 1819. Her skete der de næste år en række voldelige overfald mod jøder og deres ejendomme, ligesom antisemitiske plakater og løbesedler dukkede op rundt omkring i landet (ibid.). Jødefejden varede frem til 1820. Blüdnikow forklarer, at til trods for, at konflikten var faldet til ro, og jøder lykkedes med, at sætte deres præg inden for ”videnskab, finansforhold og journalistik” (ibid. 60), var den sociale diskrimination mod jøder stadig tydelig (ibid.). Selvom jødefejden ligger langt forud for det moderne gennembrud, er det alligevel relevant at være opmærksom på, at jødehad og diskrimination ikke forsvandt med afslutningen på jødefejden. Mads Tobias Bundsgaard, skriver i artiklen ”Vilje og antisemitisme i *Lykke-Per*” (2015), bragt i *Rambam – Tidsskrift for jødisk kultur og forskning*: ”*Lykke-Per* giver et uhyggeligt indblik i samtidens rå antisemitisme” (Bundsgaard 2015: 81). I slutningen af 1800-tallet så det danske samfund meget anderledes ud end det gør i dag. Danmark var et dybt religiøst samfund, hvor kun 0,4% af den danske befolkning stod uden for den lutherske kirke omkring midten af 1800-tallet (Blüdnikow 2019:

17). Jødefejden og jødeforfølgelserne rundt omkring i Europa er derfor stadig en realitet, som jødiske familier lever med i slutningen af 1800-tallet, som også skildres gennem Jakobe og hendes familie.

Analyse

Jeg vil i denne analyse forsøge at karakterisere Jakobe ved hjælp af de udvalgte analysepunkter fra Hansens strukturmodel. For at den bedste mulige karakterisering vil jeg undervejs inddrage de tre aspekter, som Møller beskriver: det minetiske, det tematiske og det funktionelle. Derudover vil jeg inddrage Andersens begreber inden for affektiv narratologi, hvor disse kan anvendes til at belyse Jakobes følelsesliv yderligere.

I analysen vil jeg også undersøge, hvilke normer og forventninger Jakobe møder fra sine omgivelser, og hvordan brud på disse kommer til udtryk gennem hendes omgivelseres reaktioner. Til at belyse dette, vil jeg gøre brug af affektteori og de udvalgte begreber fra Ahmed. Jeg vil strukturere analysen ud fra de udvalgte analysepunkter fra Hansens strukturmodel. Karakteranalysen vil således danne rammen, hvori jeg samtidig vil udpege og analysere de normer og forventninger, som løbende kommer til udtryk, samt brud på disse.

Overfladestruktur

Den første kategori jeg vil anvende fra Hansens strukturmodel, er "fremtræden", som findes i overfladestrukturen. Denne kategori dækker, som tidligere nævnt, over udseende og krop samt karakteristika indikeret af miljø. Jeg vil undersøge Jakobes fremtræden særskilt fra resten af strukturmodellens analysepunkter, da beskrivelserne af Jakobes ydre er særligt interessante og værdifulde i den samlede karakteristik af hende. Jeg vil derefter anvende overfladestrukturens øvrige udvalgte kategorier "handling" og "meddelelser", til at belyse andre aspekter af hendes karakter.

Fremtræden

Jakobe beskrives i romanen både af fortælleren og Per, men også gennem sammenligninger med sin søster Nanny. De ydre beskrivelser af Jakobe er interessante, da de ofte er meget modsætningsfyldte og løbende ændrer sig gennem romanen. Jeg vil i denne analyse fremhæve en række beskrivelser af Jakobes udsende, som kan bidrage til den samlede karakteranalyse.

Som læsere får vi en række informationer om Jakobes miljø, som kan bidrage til billedet af hendes fremtræden. Familien Salomon bliver beskrevet som en af de "meget få familjer, der boede i

et helt hus for sig selv i den indre by" (ibid. 164), og at huset tilmed er kendt under navnet "Palæet" (ibid.) i kvarteret. Der tegnes et tydeligt billede af familien Salomons hjem som et fint og velhavende hjem, hvor også højtstående forretningsmænd har deres gang: "i det salomonske hus ville han rimeligvis træffe børsens matadorer, bankernes chefer og byens store industridrivende, kort sagt, den lille kræs af pengemænd, der, når det kom til stykket, regerede den øvrige verden" (ibid. 162-163). Per beskriver, at dette hjem "gav ham fornemmelsen af at betræde den virkelige rigdoms – millionernes – eventyrrige" (ibid. 166). Derudover bliver det beskrevet at Jakobes mor tilhører en af "Tysklands fornemmeste jødeslægter" (ibid. 176).

Beskrivelserne af Jakobes miljø tegner et billede af en ung jødisk kvinde, der kommer fra en rig og højtstående familie, der tilhører Københavns overklasse. Familiens rigdom og status indikerer også, at Jakobes ydre højst sandsynligt kan karakteriseres som elegant og velklædt.

Nogle af de første ydre beskrivelser, vi får af Jakobe i romanen, henviser til hendes barndom og teenageår. Her beskriver fortælleren hende som et legemligt svagt barn, og hendes barndom som "en eneste lang lidelseshistorie" (Pontoppidan 1898-1904: 179). Fortælleren beskriver hendes udsende som følgende: "Ikke heller havde hun arvet fru Salomons regelmæssige skønhed. Hun var i den opvoksende alder nærmest uheldig, mager og blodløs, havde store, uskønne træk, ejede intet af den myndeagtige ynde, som hos mange forsoner med flanealderens opløbenhed" (ibid.). Der tegner sig et billede af Jakobe som en tynd og bleg ung pige, der ikke umiddelbart besidder den store ydre skønhed. Ifølge fortælleren ændrer dette sig dog, da Jakobe er fyldt treogtyve: "Hun havde med årene vokset sig næsten smuk trods sin sygelighed. Særlig følte lidt ældre herrer sig tiltrukket af hendes sære og blege ydre. Enkelte foretrak det endog for Nannys strålende men noget mere almindelige skønhed." (ibid. 182). Fortælleren beskriver stadig Jakobe som "sær" og "bleg" af udseende i hendes tidlige tyvere, men dette beskrives nu som netop det, der gør hende smuk. Eksemplet viser ligeledes, hvordan fortælleren beskriver Jakobe ved at opstille et modsætningsforhold mellem hende og Nannys ydere. Hvor Jakobes udseende bliver beskrevet med adjektiverne "sær" og "bleg", bliver Nannys ydre beskrevet som "strålende" og "almindelig skønhed". Jakobe bliver altså fremstillet som en mere kompleks og indirekte skønhed, hvorimod Nanny bliver fremstillet som en konventionel og umiddelbar skønhed.

Beskrivelserne af Jakobes udseende er generelt præget af store modsætninger. Fortælleren beskriver gentagne gange en række fysiske træk, der ikke umiddelbart er forbundet med skønhed, hvorefter denne alligevel konkluderer, at Jakobe besidder en vis skønhed: "Næsen var absolut for stor, munden for smallæbet og for bred; men disse øjne havde et uforglemmeligt blik" (ibid. 182-

183). Fortælleren beskriver ligeledes disse træk som: ”stærkt udpræget jødiske træk, en voksbleg hud, en stor, kroget næse, en bred mund og en kort afskåren hage” (ibid. 169). Et andet eksempel på disse modsætningsfyldte beskrivelser lyder som følgende: ”De få, der havde set hende smile, talte om hendes smukke tænder. Og så hvilede der over hendes tørre og nervøse skikkelse den særegne, åndige ynde, som lidelser og savn kan lægge om et sart kvindelegeme.” (ibid. 183).

Det første af de to ovenstående eksempler er også særligt interessant i forhold til fortælleren. Denne beskriver Jakobs næse som ”for” stor, hendes mund som ”for” smallæbet og ”for” bred. Dette får fortælleren til at fremstå meget normativ, det fremgår ikke i forhold til hvad, at fortælleren vurderer Jakobs ansigtstræk som ”for” store eller brede. I denne type beskrivelser af Jakobe, ses der undertoner af antisemitisme. Dette kan læses som, at Pontoppidan anvender fortælleren og dennes beskrivelser af Jakobe til, på ironisk vis, at kritisere de fordomme som fortællerens beskrivelser afspejler. Der optræder dog også karakterer i romanen, som tydeligere udtrykker antisemitisme over for Jakobs karakter.

En beskrivelse af Jakobs ydre, som optræder flere gange i romanen, er sammenligningen mellem hendes udseende og en ørn eller papegøje: ”I hendes ansigt med den kraftig krogede næse og det uudviklede hageparti – dette ansigt, som hendes beundrere kaldte for et ørneansigt og spotterne et papegøjefjæs – sad et par store, dunkle øjne” (ibid. 182). Per beskriver Jakobe som ”ligefrem uhyggelig mager” (ibid. 169) første gang han ser hende, men efter gentagne besøg i familien Salomons hjem, begynder han at opfatte hendes udsende anderledes, hvor også han anvender denne sammenligning: ”Disse spøgefulde ord gjorde et stærkt indtryk på Per og påvirkede lidt efter lidt hans bedømmelse også af hendes ydre. Han måtte indrømme at hun bar sig ganske stolt, og at ansigtsprofilen virkelig mere var en ørns end en papegøjes.” (ibid. 201).

Sammenligningen ses igen ved romanens slutning, hvor Jakobe er omkring fyrré år: ”Det ansigt, som hendes beundrere i sin tid havde kaldt et ørneansigt, hendes uvenner og misundere et papegøjefjæs var nu ubestridelig rovfugleagtigt.” (ibid. 810). Første gang denne sammenligning optræder i romanen beskrives det, at ”beundrere” siger at hun ligner en ørn, mens ”spotterne” siger, at hun ligner en papegøje. Ordet ”spotterne” kan referere til personer, der udviser foragt overfor en given religion. Dette er interessant da Jakobe som jødisk kvinde oplever diskrimination grundet sine rødder. Da fortælleren ved romanens slutning, igen anvender denne sammenligning, bliver det beskrevet, at ”beundrere” sagde at hun lignede en ørn, mens ”uvenner og misundere” sagde, at hun lignede en papegøje (ibid.). Ifølge Hansen er en del læserens job at oversætte ”de enkelte hændelser til karaktertræk” (Hansen 2000: 118). Det kan derfor tolkes som, at de som har sammenlignet Jakobs

udseende med en papegøjes, blot har været misundelige på hende eller været modstandere af den jødiske tro og det jødiske folk. Dette kan derfor betyde, at Jakobe muligvis er langt smukkere, end hun bliver beskrevet, eller at hendes skønhed i højere grad afhænger af, hvem der beskriver hende.

Dette ses blandet andet, da fortælleren forklarer følgende om Nanny: ”Ikke alene betragtedes hun af størsteparten som langt den smukkeste” (Pontoppidan 1898-1904: 183). Per sammenligner derimod Jakobe og Nanny på følgende måde:

Ja, vist var det et dejligt legeme, som stod der foran ham i en hvid, dybt nedringet silkekjole, endnu blussende af selskabssalenes hede og med øjnene strålende af festglæde. Og dog – da han lod blikket glide tilbage til søsterens sortklædte skikkelse, som sad der med hånden tænksomt under hagen, omgydt af lampens rolige lys, slog det ham, hvor godt Jakobe tålte sammenligningen. (ibid. 203).

Søstrene fungerer i mange tilfælde som hinandens modsætninger. Selvom Jakobe bliver beskrevet som en ”sortklædt skikkelse”, hvilket taler ind i de lidt triste og grå beskrivelser vi får af hende, så kan hun alligevel, ifølge Per, måle sig med Nannys mere konventionelle ydre skønhed.

Pers skiftende evalueringer af Jakobes ydre stopper dog ikke her. Da Jakobe og Per allerede er forlovet, ses der igen en meget negativ beskrivelse af hendes ydre: ”Havde hun også en enkelt gang kunnet vække en anelse hos ham om kærlighedens paradislæder, så havde hun med sit sygeligt-sarte, muskelfattige legeme og sit hele fremmedartede ydre i almindelighed kun haft ringe tiltrækningskraft for hans sanser.” (ibid. 351).

I forhold til disse mange skiftende beskrivelser, både fra fortællerens og Pers side, er det også interessant at se nærmere på fortælleren. Lilian Munk Rösing skriver i artiklen ”Den sande helt i *Lykke-Per* er Jakobe” (2023), bragt i tidsskriftet *Pontoppidaniana*, at: ”Romanen leverer et rent ud forelsket portræt af Jakobe” (Rösing 2023: 40). Jeg finder det interessant at overveje spørgsmålet om, hvorvidt fortælleren er forelsket i Jakobe, i fortolkningen af romanens beskrivelser af hendes fremtræden. Fortælleren beskriver blandet andet Jakobe på følgende måde: ”De var begge bleven brunede af forårssolen, og Jakobes ellers så korrekte ordnede tindingslokker flagrede hende på zigøjnervis viltet om ørene. Og hendes øjne strålede, og hendes mund blussede af elskovsfryd!” (Pontoppidan 1898-1904: 354). Det fremgår ikke klart, hvorvidt denne beskrivelse faktisk tilhører Per eller fortælleren, som det gør i langt størstedelen af beskrivelserne af Jakobes ydre. En anden interessant beskrivelse ses, da Jakobe venter på Per ved toget. Per har på dette tidspunkt besluttet at hæve forlovelsen:

Idet han fik øje på Jakobe, der stod på perronen og spejdede efter ham i de forbifarende kupevinduer, foregik der et pludseligt omslag i hans stemning. Han blev varm ved gensynet. Uvilkårligt rakte han sig ud af vinduet og svang rejsehuen. Jakobe så nu også ualmindeligt godt ud. Hun havde fået en ny, meget beskygget sommerhat, der klædte hende usædvanligt godt, og sindsbevægelsen og den friske morgenluft havde givet hendes kinder farve. (ibid. 430).

Beskrivelsen af, at Jakobe ser ualmindeligt godt ud, kan tolkes som en fortællerkommentar, der også forklarer eller retfærdiggør, at Per pludselig ikke længere ønsker at bryde forlovelsen, bare ved synet af Jakobe. Et andet interessant eksempel ses, da Per og Jakobe netop har brudt deres forlovelse: Hun sad ved sin lille skrivepult med hånden under hovedet og så gennem vinduet ud på havens trætoppe, der svajede for blæsten. Hendes øjne var store og skinnede, brystet bølgede." (ibid. 654). Denne beskrivelse tilhører fortælleren. Jakobs "bølgende bryst" kan referere til det faktum, at hun er gravid. Det kan dog også tolkes som fortællerens forelskede beskrivelse af hendes ydre.

Jakobs udseende bliver beskrevet meget detaljeret og komplekst. Til trods for, at dette sker gennem skiftende og modsætningsfyldte beskrivelser, tegner der sig et billede af Jakobs ydre, som et muligt menneske, hvorved karakterens mimetiske aspekt allerede kommer til syne. Det er også det mimetiske aspekt, at vi som læsere forholder os empatisk til karakteren. At Jakobs udseende bliver beskrevet som "forkert" i form af "for" store og brede træk, samt Per skiftende evalueringer, kan vække en empati hos læseren, som yderligere forstærkes, når vi også får indsigt i karakterens indre følelsesliv.

Handlinger og meddelelser

Overfladestrukturens kategori "handling" dækker over de interaktioner en karakter indgår i, som kan være med til at karakterisere ham eller hende. Hansen uddyber ikke yderligere, hvad denne kategori præcist indebærer, men han pointer at overfladestrukturen blandt andet omhandler hvordan karakterer "fremstår gennem deres handling" (Hansen 2000: 118), altså hvordan de fremstiller sig selv. Jeg vil derfor anvende denne kategori til både at undersøge de interaktioner „Jakobe indgår i og hendes handlinger.

Disse interaktioner og handlinger kan oversættes til karaktertræk og derefter samles i mellemstrukturens psykologiske dimension og bidrage til karakterens psykologisk profil. Det er ligeledes her, at den alvidende fortællers direkte beskrivelser af karakterens egenskaber og indre liv skal placeres. Jeg vil derfor undersøge, hvilke karaktertræk der kommer til syne gennem Jakobs

interaktioner og handlinger, og samtidig inddrage fortællerens direkte beskrivelser af hende. Kategorien ”meddelelser” omhandler de karakteristika, der kommer til udtryk gennem indholdet af det der siges, som efterfølgende kan samles i den socio-kulturelle dimension og bidrage til karakterens socio-kulturelle profil. Jeg vil i min analyse anvende kategorierne ”handling” og ”meddelelser” samtidig, da en lang række eksempler, kan kategoriseres som både handlinger og meddelelser. Jeg vil løbende fremhæve og italesætte de karaktertræk, der kommer til syne i overfladestrukturen gennem ”handling” og ”meddelelser”. Jeg vil efterfølgende opsummere disse karaktertræk til en samlet psykologisk profil og socio-kulturel profil.

Bitre erfaringer

Jakobe er uden tvivl en rund karakter. Hun overrasker og udvikler sig af flere omgange, hvor man som læser oplever nye og dybe sider af hendes karakter. For overskuelighedens skyld vil jeg i min analyse, så vidt det er muligt, først fokusere på beskrivelser af Jakobe før mødet med Per, derefter tiden op til deres forhold, samt tiden under deres forhold og afslutningsvist, tiden omkring og efter deres brudte forlovelse.

Som læsere bliver vi ikke præsenteret for Jakobe før Pers første besøg i familien Salomons hjem. Fortælleren beskriver dog Jakobes barndom med en række interessante detaljer og informationer, der kan hjælpe med at karakterisere hende. En af disse beskrivelser lyder som følgende:

Hun kunne komme ligbleg hjem fra skolen, blot en dreng havde råbt „smaus” efter hende på gaden. Hun blev syg af sorg og ophidselse, hvergang en af hendes små, blåøjede kammerater – som det gang efter gang hændte – ydmygede hende ved at afvise et af disse tilbud om venindefortrolighed, som hun i sin lidenskabelige trang til at finde forståelse og genkærlighed og trods alle bitre erfaringer ikke kunne lade være med stadig at forny. (ibid. 178).

Denne beskrivelse giver læseren stor indsigt i Jakobes indre følelsesliv og tydeliggør, at hun er en karakter med et komplekst følelsesliv. Fortælleren beskriver af Jakobe som barn, der bliver afvist i forsøget på at få veninder, er med til at vække læserens empati og gøre Jakobe til et muligt menneske. Herved kommer hendes mimetiske aspekt hurtigt til udtryk i romanen. Fortælleren forklarer, at Jakobe trods gentagne afvisninger, stadig forsøger at opnå venindeskaber grundet hendes ”lidenskabelige trang” (ibid.) til gensidig forståelse. Der tegner sig allerede som barn et billede af Jakobe som en følsom karakter, der længes efter nære relationer til andre.

Beskrivelsen af, at Jakobe bliver syg af sorg og ophidselse over de ydmygende afvisninger af hendes venindetilbud, er relevant at se nærmere på i forhold til Ahmeds teorier om lykke. Venskab er et socialt skabt lykkeobjekt. Nære relationer i form af ven- og venindeskaber bliver ofte portrætteret som noget, der beriger vores tilværelse og er essentielt for et lykkeligt liv. Venskab er også forbundet med affektive kvaliteter såsom støtte, nærhed, forståelse og fortrolighed. Det er blandt andet nogle af disse kvaliteter, som fortælleren beskriver, at Jakobe søger i en relation. Venskab er altså et velcirkuleret lykkeobjekt, hvormed der følger et løfte om lykke. Man kan som læser formode, at Jakobe som barn også har opsøgt venskaber, med et håb og en forventning om lykke. Selvom Jakobe ikke opnår et lykkeobjekt, i dette tilfælde venskab, som efterfølgende bryder løftet om lykke, kan der alligevel argumenteres for, at der opstår et tomrum. Jakobe opsøger venskaber og bliver i stedet afvist, dette udløser, som beskrevet, stor sorg og ophidselse hos hende. Netop denne ophidselse kan tolkes som en vrede og frustration, der ifølge Ahmed, kan være med til at udfylde tomrummet mellem løftet om lykke og en manglende lykkefølelse.

Fortælleren beskriver videre om Jakobe: "Hun havde arvet sin moders overdådige følelsesliv, men ikke hendes lykkelige natur, ikke hendes sunde sindslikevægt, ikke det stolte og overbærende smil, hvormed moderen mødte de dannedes fordomsfuldhed og pøbelens råhed. (ibid.). Fortælleren beskriver her direkte, at Jakobe har et omfattende følelsesliv, men at hun dog ikke har den samme stabilitet og positivitet som sin mor. Der tegner sig et billede af Jakobs psykologiske profil, som minder meget om romanens første beskrivelser af hendes fremtræden, som en grå, alvorlig og skrøbelig kvinde.

I forhold til ovenstående eksempel er det ligeledes interessant at se nærmere på de tilråb, Jakobe som barn blev udsat for. Fortælleren beskriver at: "Hun kunne komme ligbleg hjem fra skolen, blot en dreng havde råbt „smaus” efter hende på gaden." (ibid.). Dette skildrer datidens antisemitisme, da Jakobe bliver kaldt nedsættende ord af andre børn, fordi hun er jødisk, men også idet fortælleren anvender ordet "blot". Dette får tilråbet til at fremstå som en bagatel, frem for noget, der forståeligt nok, påvirker Jakobe affektivt. Netop denne fjendtlighed mod hende som jøde og hele det jødiske folk generelt er noget, der sætter sine spor i hendes karakter. Dette vil jeg vende tilbage til. I forhold til at Jakobe er jødisk ses der en interessant beskrivelse af familien Salomon: "Salomons havde i mange år ikke haft nogen stor omgangskreds. Byens ortodokse jøder holdt sig lidt tilbage fra dem på grund af deres irreligiøsitet, den navnlig fru Lea vedkendte sig med stor åbenhjertighed." (ibid. 181). Familien Salomon er altså ikke synderligt religiøse, hvilket er relevant at være bevidst om i karakteristikken af Jakobe.

Det bliver beskrevet, at Jakobe tidligere har opholdt sig meget på en pensionsanstalt i Schweiz. Hun vendte dog pludseligt hjem som nittenårig efter en skuffende kærlighedshistorie (ibid. 182). Det er dog ikke første gang, at Jakobe som voksen oplever denne slags skuffelse:

Fru Lea kendte sin datters letfængelige blod, der allerede et par gange havde voldt hende bitre skuffelser. Da hun kom hjem, var det også let kendeligt på hende, at hendes hjerte blødte; men da hun ikke selv gav anden forklaring på sin hjemkomst, end at hun dennegang havde følt sig ene mellem de mange nye pensionærer og længtes hjem, var der ingen, der trængte ind på hende for at aflokke hende nogen tilståelse (ibid.).

Jakobes komplekse følelsesliv kommer igen til udtryk i dette eksempel. Hun er ved sin hjemkomst tydeligt plaget af kærlighedssorger, men hun betror sig ikke til nogen om det. Hun er så påvirket af den skuffende kærlighedshistorie, at hun ikke vender tilbage til Schweiz, der bliver beskrevet som hendes "andet hjem" (ibid. 181). Dette er interessant i forhold til Andersens skelen mellem performativ og analytisk emotionalitet. Den analytiske emotionalitet er, som før nævnt, indadrettet og kommer til udtryk gennem beskrivelser af karakterens indre følelsesliv, hvor denne også reflekterer over sine følelser. I ovenstående eksempel beskrives det ikke, hvorvidt Jakobe reflekterer over sine følelser, men det fremgår at hun holder dem for sig selv, hvorved den analytiske emotionalitet i nogen grad kommer til udtryk hos hende.

Skuffelserne i Jakobes kærlighedsliv er blandet andet medvirkende til, at hun som yngre besluttede aldrig at gifte sig. Hun vil ikke gifte sig med en jødisk mand, da hun ikke ønsker "at hendes børn skulle komme til at gennemgå, hvad hun selv havde måttet lide på grund af sin usalige fødsel" (ibid. 190). Hun ønsker dog heller ikke at gifte sig med en kristen: "Dertil hadede hun for uforsonligt dette samfund, der i århundreder havde været hendes stammes koldblodige bøddel. Selve racen skræmmede hende desuden, virkede på hende som en rå trussel." (ibid.). Fortælleren forklarer videre at "Synet af en sådan firskåren, blåøjet og kødrig nordbo som Per" (ibid. 191), vakte stort ubehag hos Jakobe, grundet en ubehagelig oplevelse med to "magtglade" (ibid.) officerer, fra en af hendes rejser i Tyskland.

Netop denne vrede mod kristendommen og dens behandling af jøder, fylder, som tidligere nævnt, meget hos Jakobe. Dette kan placeres i to forskellige dimensioner. Da vreden mod kristendommen blandt andet stammer fra personlige oplevelser, som i tilfældet med de "magtglade" (ibid.) officerer, kan denne placeres i Jakobes psykologiske profil. Vreden afspejler dog også nogle kulturelle fordomme og strukturer, hvorved den også kan placeres i den socio-kulturelle dimension. Dette ses blandt andet i fortællerens beskrivelse af, at Jakobe hader "det samfund" (ibid.), som i

århundreder har forfulgt det jødiske folk. Dette had til kristendommen og blåøjede nordiske mænd som Per, vidner også om affektens evne til at klæbe, som Ahmed italesætter. Der ses en kobling mellem tegnet kristendom og de affektive kvaliteter: fare og koldblodighed. Denne sammenkobling udgør det, Ahmed definerer som en affektiv økonomi, hvor der i dette tilfælde ses en århundreder lang sammenkobling mellem kristendommen og fare, for det jødiske folk. Jakobs sammenkobling mellem en mand med Pers udseende og de affektive kvaliteter: truende og ubehagelig, bygger derimod på en personlig oplevelse for Jakobe.

Et andet af Jakobs karaktertræk der også kan placeres i både den psykologiske dimension og den socio-kulturelle dimension, er hendes intelligens. Fortælleren forklarer:

Det var dog hovedsagelig hendes indre egenskaber, man tænkte på, når man talte om hende. Overalt berømmes hendes klogskab, hendes viljeskraft og hendes mangfoldige viden. Hun havde i sin ensomhed kastet sin kærlighed på bøger, studerede gamle og nye sprog, historie og litteratur og søgte utålmodig stadig nye felter for at tilfredsstille sin kundskabstørst. (ibid. 183).

Denne beskrivelse giver læseren flere informationer om Jakobs karaktertræk. Hun bliver, af fortælleren, beskrevet som en klog kvinde med en bred viden. Dette er en beskrivelse, der også bliver bekræftet af Per: ”der med lige stor lethed kunne tale om gamle, græske filosoffer og om den nyeste Bismarck-politik” (ibid. 200). Eksemplet viser derudover også, at Jakobe højst sandsynligt er ensom eller foretrækker at være alene. Disse beskrivelser af Jakobs store viden og hendes intelligens kan også bidrage til hendes socio-kulturelle profil. I den pågældende tidsperiode var hverken uddannelse eller tiden til at studere på egen hånd enhver kvinde forundt. Jakobe har både muligheden og evnerne til at dyrke sine intellektuelle interesser, hvilket også placerer hende i en velstående social position.

I forhold til Jakobs intellektuelle interesser er det også interessant at se nærmere på Jakobe og Pers fælles fascination af karakteren dr. Nathan: ”hans optagethed af dr. Nathan, en mand, i hvem også hun så landets stærkeste personlighed og en ny tids herold. De havde her fundet et felt, hvor de kunne mødes i forståelse” (ibid.). Karakteren dr. Nathan er, som før nævnt, et velkendt portræt af Georg Brandes, hvilket er også interessant i forhold til karakteristikken af Jakobe. At hun anser Nathan, for at være ”en ny tids herold” (ibid.), siger meget om Jakobs forståelse og holdning til samfundsnormer og samfundets udvikling. Nathan kritiserer blandt andet den kristne kirke (ibid.) og det faktum, at Danmarks udvikling ikke kan måle sig med de tendenser og fremskridt der ses rundt om i Europa: ”Det var, som om livet havde stået stille her, men der ude i Evropa på alle områder havde fundet en mægtig udvikling sted, en åndelig revolution, der havde omskabt samfundene og

givet menneskene højere og dristigere mål.” (ibid. 153-154). Denne åndelige revolution dækker formentligt over en udvikling inden for ideer, tankesæt, normer og kultur. Dette giver læseren et indtryk af, at Jakobe er en moderne kvinde, der interesserer sig for samfundet og den udvikling, der finder sted i verden. Der tegner sig på nuværende tidspunkt i analysen, et billede af Jakobe som en klog, moderne og passioneret kvinde med et stort og komplekst følelsesliv, men også en meget alvorlig kvinde, der bærer på vrede, sorg og skuffelser.

En af de første interaktioner vi som læsere oplever mellem Jakobe og Per, lyder som følgende: ”den overlegenhed, hvormed hun – tavs og på afstand – besvarede hans hilsen” (ibid. 169). Jakobe fremstår i begyndelsen reserveret og til tider kold. Dette ses ligeledes i hendes måde at omtale Per på efter deres første møde i familien Salomons hjem:

„Med de gloøjne! Jeg fandt ham nu ligefrem hæslig,” sagde datteren og lukkede med et smæld en bog, hun havde stået og bladret i. „Han virkede ubehagelig på mig som en glasøjet hest. Og så så han brutal ud,” tilføjede hun lidt efter med et udtryk, som gik der hende i det samme et mørkt minde gennem sjælen. (ibid. 170).

Jakobe fremstår meget alvorlig gennem denne interaktion, samt en smule dømmende. Hun udtrykker ved samme lejlighed stor irritation over mænd generelt: ”Jeg veed ikke, hvor nutidens herrer har fået den slagteragtige måde at betragte kvinder på.” (ibid.). Der danner sig et billede af Jakobe, som en alvorlig og reserveret kvinde med stor retfærdighedssans.

Per er på dette tidspunkt i romanen, godt på vej til at blive en del af Jakobes liv. Hans tilstedeværelse begynder at have indflydelse på hendes følelser og handlinger, hvorved man også oplever en række hidtil, for læseren, ukendte sider af Jakobe, der også kan oversættes til karaktertræk.

Et sanseligt begær

Et interessant eksempel på en handling der kan oversættes til karaktertræk, er fortællerens beskrivelse af Nanny og Jakobes ”børsspil (ibid. 233). Dette foregår i al hemmelighed med hjælp fra deres onkel:

Både hun og Nanny drev i al hemmelighed lidt børsspil med deres påklædningspenge, onkelen var den betroede mellemmand ved disse omsætninger. Begge spekulerede de med en vis lidenskab; men medens Nanny alene dreves af udsigten til fortjeneste og altid foretrak det beskedne udbytte af en forsigtig jobben med solide papirer, var det hovedsagelig spillets spænding, der fristede Jakobe, tilligemed den triumf der var for

hende, når hun stik imod onkelens eller avisernes advarsler var bleven ved at vove på en „hausse” og slap heldig derfra. (ibid.).

Denne beskrivelse af søstrenes børsspil beskriver en uventet side af Jakobe. Fortælleren forklarer, at hun satser sine penge hovedsageligt for spændingens skyld og opnår fortjeneste på værdipapirer, som både deres onkel og aviserne har advaret imod. Jakobe overrasker læseren på en overbevisende måde, hvilket igen understreger, at hun er en rund karakter. Eksemplet kan også oversættes til karaktertræk, hvor Jakobe kan opfattes som modig, vovet og risikovillig. Netop disse karaktertræk og denne mere vovede side af Jakobe kommer til udtryk oftere, som romanens handling skrider frem.

En anden interessant beskrivelse af Jakobe, der ses i romanen, lyder som følgende: ”Hun havde igen fået en af sine slemme nedstemthedsperioder. Led af stærke hovedsmerter og lå søvnløs nat efter nat, holdt vågen dels af sine legemlige plager, dels af urolige og lidelsesfulde tanker, fremkaldt af et nedværdigende, sanseligt begær.” (ibid. 232). Til trods for at hun, som så mange gange før, beskrives som nedstemt, alvorlig og skrøbelig, viser citatet også endnu en ny side af hende. Jakobs ”lidelsesfulde tanker, fremkaldt af et nedværdigende begær” (ibid.), kan tolkes som hendes tanker om fysiske eller erotiske længsler. For en kvinde som Jakobe kan dette muligvis føre til en indre kamp mellem hendes kropslige drifter, moral og hendes stærke selvkontrol. Et andet muligt aspekt af dette ”nedværdigende begær” (ibid.) er, at disse tanker måske omhandler Per, der på ingen måde lever op til de forventninger, som hun selv eller hendes omgivelser har, til en kommende ægtemand.

Jakobe har også en anden beundrer, den jødiske enkemand hr. Eybert, der på mange måder lever op til disse forventninger. Han er en af byens store fabriksejere og en meget velstående mand, han er dog en del ældre end Jakobe: ”Han var noget ude over sin bedste alder, nemlig omkring de fyrre.” (ibid. 185). Fortælleren beskriver følgende om Eybert og Jakobs relation: ”Blandt den salomonske familjes nærmeste omgang betegnedes han i fortrolighed som Jakobs tilkommende mand.” (ibid.).

For Jakobs vedkommende er det sikre og fornuftige valg at gifte sig med Eybert. Hun beskriver forholdet til ham som følgende: ”At hun ikke elskede ham således, som hun før havde elsket andre, vidste hun godt; men herover gjorde hun sig ingen skrupler. Nu i sin modne alder foretrak hun denne tillidsfulde tryghed, hun følte ved hans side, for den store lidenskabs hærgende feber.” (ibid. 219). Forholdet mellem Jakobe og Eybert er interessant at se nærmere på i forhold til Ahmeds teori om socialt konstruerede lykkeobjekter. Fortælleren forklarer: ”Det var ikke nogen hemmelighed for hende, at forældrene gerne så hende gift med Eybert. Navnlig i den allersidste tid havde moderen røbet megen iver for at påvirke hende i den retning, hvad der for resten havde opbragt hende en lille

smule, fordi det havde været så ganske overflødigt.” (ibid.). Jakobes forældre har nogle forventninger til at hun gifter sig og har også nogle forventninger til, hvilken mand der vil være passende for hende at danne par med.

Jakobe vælger dog den lidenskabelige tiltrækning, fremfor den stabile tryghed, som ellers er forbundet med en større chance for lykke, og forlover sig i stedet med Per, som hun ikke længere kan benægte sine følelser overfor: ”„De vil være min?” gentog han. „Er det sandt?” „Ja, ja” hviskede hun, gjort vil af svedlugt fra hans endnu ophedede legeme.” (ibid. 259). Jakobes forældre er ikke just begejstrede for Pers tilstedeværelse og havde netop frygtet en forlovelse mellem ham og en af deres døtre: ”„Jeg skal i morgen den dag tale med Ivan. Han må bringes til at indse, at vi umuligt kan modtage det menneske oftere.” „Jeg frygter kun, det er forsilde, du! ... Såe du rigtig på Jakobe?”. (ibid. 260). At Jakobe bryder sin uofficielle forlovelse med den vellidte, jødiske Eybert og i stedet forlover sig med en kristen, ung, studerende som Per, er et eksempel på en handling. Jakobe bryder med sine omgivers forventninger og vælger sin egen vej.

Dette giver læseren mulighed for at omsætte hendes handling til karaktertræk. Jakobe fremstår med denne handling som en stærk og lidenskabelig kvinde, der trodser fornuft og andres forventninger og i stedet følger sine følelser, hvorved hun også fremstår romantisk i kontrast til hendes ellers stærke selvkontrol. I forhold til Pers fremtræden tyder denne forlovelse også på, at Jakobes kobling mellem det nordiske blåøjede udsende og negative affektive kvaliteter, kan blive sammenkoblet med nye og mere positive affektive kvaliteter.

Denne type handling, som forlovelsen, fremhæver også nogle forventninger og normer, som Jakobe møder fra sine omgivelser. Som det ses i ovenstående eksempel, ”frygter” Jakobes forældre, at der allerede er opstået romantiske følelser mellem hende og Per. Også Jakobes onkel har tidligere udtrykt sine bekymringer omkring Per, da Nanny talte varmt om ham: ”Men det siger jeg dig, Nanny! Gifter du dig med en døbt, som ikke i det mindste er født, så – ”(ibid. 195). Der ses altså både modstand mod Per som person og det, at han er kristen. Da Nanny bliver informeret om sin søsters forlovelse, har hun følgende reaktion: ”Nå, men nu vil folk da få noget at snakke om! Og stakkels Eybert!” (ibid. 263). Denne reaktion viser, at Jakobe bryder med sine omgivers forventninger om normer, idet hun forlover sig med Per og afslutter forholdet til Eybert. Det er altså, ifølge Nanny, en beslutning som andre mennesker vil komme til at tale om. Dette kan både tolkes som et normbrud i form af den brudte uofficielle forlovelse til Eybert, men også i form af Pers og Jakobes forskellige religiøse baggrunde.

Trods forældrenes bekymringer virker Jakobes mor, Lea, mest af alt interesseret i, om Jakobe er lykkelig, frem for hvem hun gifter sig med: ”Ja ja, mit barn. Jeg vil – som sagt – ikke trænge ind på dig. Når du blot ganske oprigtig vil sige mig, om du er lykkelig. Er du?” (ibid. 267). Dette spørgsmål sætter nogle tanker i gang hos Jakobe: ”Moderens spørgsmål og navnlig den lidt medlidende tone, hvori hun talte, havde krænket hende og fyldt hende med en ny uro.” (ibid. 268). Hun bliver pludselig usikker på, hvorvidt hun er lykkelig og opdager, at hun faktisk ikke kender Per særlig godt, til trods for at de er forlovede: ”Af egen fri vilje havde hun knyttet sin skæbne til denne fremmede mand. Altså havde hun ingenting at beklage sig over.” (ibid.). Dette er interessant i forhold til forlovelse og ægteskab som socialt skabte lykkeobjekter. Udtalelsen om, at Jakobe intet har at beklage sig over, fordi hun af egen fri vilje har forlovet sig med Per, kan tolkes som, at Jakobe prøver at overbevise sig selv om, at hun automatisk bør være lykkelig, fordi hun er forlovet. Selvom der ikke opstår et decideret tomrum i denne situation, ses der stadig begyndende spor af et misforhold mellem forventninger og virkelighed. Dette ses blandet andet i Jakobes svar til moderens spørgsmål om, hvorvidt hun er lykkelig: ”Ja – naturligvis!” Hun sagde det uvilligt, trak hånden til sig og stod op.” (ibid. 267). Dette er også interessant i forhold til det Brennans definerer som en ”resister”. Selvom Jakobe ikke modstår affektiv smitte fra en gruppe i dette eksempel, så undlader hun stadig at blive smittet affektivt af sin mor. Morens spørgsmål kan tolkes som et tilbud om fortrolighed og åbenhed, som Jakobe afviser med sin reaktion.

Moderen stiller Jakobe det omtalte spørgsmål, da hun finder det besynderligt, at Jakobe har ladet et brev fra sin forlovede ligge uåbnet på sit skrivebord. Fortælleren beskriver, at Jakobe frygter at åbne Pers breve. Dette er særlig interessant i forhold til karakteristikken af Jakobe:

Selv ville hun helst opfatte sin sky overfor dem som en angst for, at de skulle indeholde hentydninger til de øjeblikke, hvor hun under samværet med ham modstandsløst gav sig sine sanser i vold, disse øjeblikke, som hun bagefter altid tænkte på med skamfuldhed og lede, - men dette var et halvt bevidst selvbedrag. Når hun havde gennemlæst hans breve uden at finde fjerneste antydning af det, hun havde frygtet, ikke et taknemlighedstegn, ikke et længselsudbrud, kunne hun harmfuld og foragteligt knuge det sammen og kaste det i kakkelovnen. (ibid. 268).

Dette halvt bevidste selvbedrag kan tolkes som, at Jakobe reelt frygter, at Per netop ikke omtaler deres intime stunder i sine breve til hende. Når hun indser, at brevene ikke indeholder nogle former for hentydninger til deres samvær, krøller hun brevet ”foragteligt” (ibid.) sammen og brænder det. Dette citat kan både placeres i overfladestrukturens kategori ”handlinger” og kategorien

”meddelelse”. Jakobe brænder brevet, selvom det ikke indeholder nogle hentydninger til de intime stunder, som hun siger, at hun frygter og skammer sig over. Dette kan, som en handling, tolkes som et udtryk for Jakobes behov for nærhed og bekræftelse, hvorved hun brænder brevet i skuffelse over Pers manglende følelsesmæssige bekræftelse. Citatet kan også placeres i kategorien ”meddelelser” som omhandler de karakteristika der kommer til udtryk gennem det der siges. Der bliver muligvis, i citatet sagt, at Jakobe i virkeligheden er et meget seksuelt væsen, hvilket også giver mening i forhold til Pers beskrivelse af hendes ”usmagelige” lidenskab, men at hun samtidig også skammer sig over dette. Dette eksempel synliggør også Jakobes analytiske emotionalitet, hvor hun reflekterer over sine følelser og sin frygt for at åbne brevet fra Per. Disse store følelsesmæssige reaktioner, som Jakobe udviser i forbindelse med brevet fra Per, er ligeledes et udtryk for, at Per fungerer som en ydre impulskilde for Jakobes følelsesliv.

Lilian Munk Rösing belyser i artiklen ”Den sande helt i *Lykke-Per* er Jakobe”, også Jakobes ”store erotiske begær” (Rösing 2023: 42). Hun omtaler i artiklen netop denne ovenfor nævnte situation, hvor Jakobe frygter at åbne brevet fra Per. Rösing påpeger følgende: ”I forhold til Jakobe handler fortællerens bedreviden generelt om hendes store erotiske begær, som hun ikke er sig bevidst eller støder fra sig.” (ibid.). Fortælleren forklarer om Eybert at: ”Rigtignok var der så heller ikke noget som helst hos ham, der vakte det kvindelige driftsliv i hende.” (Pontoppidan 1898-1904: 191). Dette kan tolkes som, at Jakobe måske er sit erotiske begær bevidst og derved også er bevidst om, når dette ikke er til stede. Det kan dog også tolkes som udelukkende fortællerens viden, hvorved Jakobe ikke selv er bevidst om dette. Det er derimod også muligt, at hun aldrig har følt et så stort erotisk begær, som hun gør til Per, hvorved hun, som Rösing påpeger, ikke ønsker at være bevidst om det.

Jakobe begynder efter denne samtale med sin moder angående brevet at undre sig over hvem Per i virkeligheden er: ”Hvad var han egentlig for et menneske, denne fremmede, der var bleven hendes skæbne? I grunden kendte hun ham jo slet ikke” (ibid. 269). Jakobe ønsker derfor at møde nogen fra Pers familie, der kan gøre hende klogere på Pers fortid: ”Ofte i disse dage havde hun følt trang til at tale med nogen af hans familie, for at få lys over alt dette uopklarede, der undertiden foruroligede og ydmygede hende mere end noget andet, og som hans egne fortællinger blot gjorde bestandig dunklere.” (ibid. 260-270). Hun beslutter derfor at besøge Pers bror Eberhard, hvilket også viser hendes nysgerrighed. Jakobe opsøger Eberhard på hans kontor i København. Allerede inden hun finder det rette kontor sker der noget interessant. Jakobe spørger to mænd om vej til Eberhards kontor, hvorefter de ytrer nogle antisemitiske kommentarer om hende: ”Og næppe havde hun vendt de to

mænd ryggen, før de ganske højt vekslede disse bemærkninger: „Sikke et næb.” „Ja, det var en jødetøs”. (ibid. 270). Jakobes følelsesmæssige reaktion på disse kommentarer kommer ikke til syne med det samme, men derimod under hendes samtale med Eberhard: ”Jakobe bed sig i læben, så det smertede. Gennem Eberhards rolige og nøje afvejede tale hørte hun hele tiden det samme pøbelagtige hånsord, der nylig havde lydt ude på gangen, og som havde forfulgt hende hele hendes liv. Hun havde allerhelst rejst sig med det samme for at vise ham sin foragt.” (ibid. 273). Det tyder på, at Jakobe har hørt de to mænds spottende kommentarer, men vælger ikke at reagere på det, da hun har oplevet dette hele sit liv.

Jakobe bliver i denne situation tematisk, som jødisk kvinde. Antisemitisme kommer til at fremstå som en normal hændelse for Jakobe, og dermed virkelighedens jødiske kvinder, hvor den krænkende part, i dette tilfælde de to mænd, synes at opfatte denne opførsel som acceptabel. Under Jakobes og Eberhards samtale, får læseren en række informationer, der kan være med til at karakterisere Jakobe. Eberhard udtrykker sin egen og sine forældres skuffelse over Pers livsvalg: ”sikkert ikke gives undskyldning for noget som helst menneske, der lukker sine øren for sandhedens røst, allermindst da naturligvis for sådanne, der som PeterAndreas er udgået fra et hjem, hvor den har lydt til dem fra den tidligste barndom.” (ibid. 274). Fortælleren beskriver videre at: ”Herpå svarede Jakobe ikke. Hun havde bøjet hovedet; og som altid, når hendes sind var i heftig bevægelse, skiftede kindernes farve med hvert pulsslag.” (ibid.). Jakobe er tydeligt oprørt over Eberhards manglende vilje til forsoning med Per, hvorved hendes retfærdighedssans og kraftfulde følelsesliv kommer til syne for læseren som karaktertræk. Da samtalen med Eberhard viser sig at være ganske nytteløs for Jakobe, vælger hun at forlade kontoret, dette sker dog på en meget interessant måde:

Så løftede hun med et’ hovedet og så hen på ham over sin skulder. Hendes ansigt var endnu præget af den voldsomste ophidselse; dog spillede der i det skjulte et lille smil om hendes mund, og det glimtede i de mørke øjne af en nyskabt lykke. „Jeg kom herhen i det håb at skulle indlede en forsoning,” sagde hun. „Det var – jeg forstår det nu – meget naivt af mig. Alligevel fortryder jeg ikke, at jeg har søgt Dem. Jeg har fået de oplysninger, jeg savnede. Og – jeg kan ikke lade være med at sige Dem det – jeg går gladere herfra, end jeg kom hertil.” (ibid. 276).

Denne handling kan oversættes til karaktertræk, som vi ikke tidligere har set hos Jakobe. Hun håndterer ikke situationen med samme dybe alvor, som vi ser i de tidligste beskriver af hende. Hun håndterer derimod situationen med et glimt i øjet og et lille smil, der kan tolkes som en bevidst

provokation mod Eberhard. Hun fremstår pludseligt meget stærkere og som en ”frisk” ung kvinde, i modsætning til hendes ellers alvorlig og kontrollerede udtryk.

Jakobe udtrykker sin ”nyskabte lykke”(ibid.) over for Eberhardt, idet hun nu har opnået en bedre forståelse for, hvorfor Per ikke har kontakt til sin familie og hvorfor han tager afstand til sit barndomshjem og kristendommen. Fortælleren forklarer videre: ”Å, hvor godt hun forstod ham nu! Hvor levende hun følte, hvad han havde gennemgået derhjemme i faderens præstegård! Hun havde under den selvretfærdige broders tale fået et indtryk af dette hjem, der fik hende til at fryse.” (ibid. 276-277). Denne beskrivelse kan oversættes til flere positive karaktertræk hos Jakobe. At hun nu forstår Per og føler hvad han har måttet gennemgå, kan karakterisere hende som sympatisk, empatisk, forstående og kærlig. Jakobe udviser efter denne episode, en større fascination for Per og hans faglige evner.

Lidt for tropisk

Jakobe har, som før nævnt, et omfattende og meget lidenskabeligt følelsesliv, hvilket i høj grad kommer til udtryk i hendes forhold til Per. Da nyheden om Jakobe og Per forlovelse begynder at rygtes, forklarer fortælleren: ”Det lå kun dårligt for Jakobe at lægge bånd på sine følelser nu, da hun ikke længer skammede sig over dem. Hun gik rundt med en fornemmelse som én, der har født i dølgsmål, men pludselig tør bære sin lykke frem for alverden.” (ibid. 280). At Jakobe først tør vise sin lykke frit frem og ikke længere skammer sig over sine følelser, da omverden kender til hendes forlovelse med Per, afspejler samfundets normer for, hvornår og hvordan det er acceptabelt at indgå i en romantisk relation. Disse normer er, som før nævnt, både en indre og ydre impulskilde til følelseslivet. Normer og forventninger til, at en romantisk relation skal indbefatte en forlovelse, fungerer som en ydre impulskilde, da disse tilhører omverden og samfundet. De fungerer dog også som indre impulskilder. Idet Jakobe udtrykker, at hun indtil nu har følt skam og et behov for at skjule sin romantiske relation til Per, bliver det tydeligt, at hun har også har internaliseret samfundets normer og derved rettet dem mod sig selv.

Fortællerens beskrivelse af Jakobes lykke, er også relevant at se nærmere på i forhold til de socialt skabte lykkeobjekter. Det fremgår meget klart af fortællerens beskrivelser, at Jakobe er dybt forelsket og betaget af Per, hvilket også forklarer hendes lykke. Dette kan også ses som et udtryk for en forventning fra Jakobes side om, at deres fremtidige ægteskab vil bringe dem begge lykke. Denne forventning om lykke skaber også, som Ahmed pointerer, et rum til stor skuffelse, der vil komme til udtryk, hvis et lykkeobjekt ikke kan leve op til vores forventninger.

En interessant handling der også beskriver Jakobes store forelskelse, ses da hun nærmest forsøger at tvinge Per til, at bekende sin kærlighed over for hende: ”Husk på, at det er de tre ord, vi kvinder hører lyde for vort øre dag og nat, vågen og i drømme, lige fra vi kommer hjem fra vort første bal. Sig dem, Per! Skal jeg hjælpe dig! Hør da – nu gentager du mine ord, så bliver det ovenikøbet en gensidig bekendelse – altså: *Jeg-*” (ibid. 283-284). Jakobes kærlighed til Per kommer ganske tydeligt til udtryk i eksemplet. Hendes behov for nærhed og en tæt kærlighedsrelation kan dog også virke en smule voldsom og overvældende for Per, der reagerer på følgende måde: ”Nej, det er virkelig for dumt, Jakobe” (ibid. 284). Der kan argumenteres for, at Per i dette eksempel fungerer som en triggerfigur. Han udtrykker, at Jakobes følelsesmæssige reaktion, hvor hun i kærlighed og forelskelse nærmest forsøger at tvinge ham til at bekende sin kærlighed, ikke er en normal reaktion eller handling.

Jakobe fremstår på den ene side som en utrolig selvstændig og selvsikker kvinde, hvilket også kommer til udtryk idet hun vælger at forfølge sine følelser for Per, og på den anden side afslører ovenstående eksempel hendes længsel efter kærlighed og nære relationer. Dette ses blot endnu tydeligere da fortælleren videre forklarer, at ”hun vedblev at tigge” (ibid.) Per om at udtrykke sin kærlighed til hende.

Jakobe overrasker Per ved at besøge ham under hans udenlandsophold i Østrig (ibid. 346). Dette holder hun hemmeligt for sin familie og fortæller dem i stedet, at hun ønsker at besøge sin veninde Klara i Polen (ibid.). Denne handling er interessant på flere måder. At Jakobe rejser til udlandet alene og endda gør det i hemmelighed, kan ses som et tegn på stor selvstændighed og selvtillid, til at begå sig i verden på egen hånd. Det kan også fortælle læseren noget om hendes sociokulturelle profil, hvor hun kan ses som en privilegeret kvinde, idet hun har de økonomiske midler til at rejse på ferie i udlandet.

Under Jakobes besøg i Østrig, sker der en meget interessant handling. Jakobe og Per tilbringer blandt andet deres tid sammen i Østrig, ved at tage på en vandretur i bjergene. Fortælleren beskriver denne som følgende: ”Disse mange småhvil undervejs i skove og i bjergkløfter var desuden kærkomne anledninger til idylliske eller overstadige kærlighedsscener, som de begge i reglen huskede allerbedst, når dagens lange vandring var tilende. For Per havde disse dage virkelig betydet en ny fødsel og en ny dåb.” (ibid. 355). Dette kan tolkes som, at Jakobe og Per har et seksuelt forhold, selvom de endnu ikke er gift. Det er ikke helt i overensstemmelse med den seksualmoral som forventes af kvinder i Danmark på daværende tidspunkt. Jakobe bryder altså her med en norm, taget den historiske periode i betragtning. Der kommer ikke umiddelbart nogen reaktioner til syne i hendes omgivelser, der indikerer et normbrud i forhold til ovenstående eksempel. Per reagerer derimod på

Jakobes seksualitet langt senere i romanen. Reaktionen ses da Per sammenligner den unge præstedatter Inger med Jakobe:

Han kunne huske, hvordan den mindste hentydning til kærlighedslivets mysterier havde kunnet bringe blodet op i hendes kinder, mens Jakobe - - nå ja, hun havde det altså på en anden maner, og han kunne jo ikke nægte, at hendes mangel på blufærdighed nu og da havde stødt ham, at han i det hele taget havde fundet noget usmageligt ved den ubeherskede lidenskabelighed, hvormed hun var gået op i elskovsforholdet til ham. (ibid. 612).

Her ses det hvordan Per gennem sin reaktion udtrykker, at Jakobe, ifølge ham, bryder nogle forventninger og normer for, hvordan en kvinde bør agere i en romantisk relation. Bruddet ligger, ifølge Per, i Jakobes ”mangel på blufærdighed” (ibid.) og hendes ”ubeherskede lidenskab” (ibid.). Jakobes forhold til seksualitet er et emne, der fremstilles med nærmest modsatrettede beskrivelser i romanen. Dette bunder, som Rösing italesætter, muligvis i, at Jakobe ikke er dette store begær bevidst og dermed ikke har den fulde kontrol over det.

I forlængelse af Jakobes begær og lidenskabelige følelsesliv, er det relevant at se nærmere på Andersens begreber script og causal attribution. Script dækker over mønstre for, hvordan en given karakter reagerer i bestemte situationer. Et script kan være særegent for en enkelt karakter og kan hjælpe læseren med at forudsige udfaldet af visse situationer i teksten. Kausal tilskrivning omhandler hvorvidt det er muligt at forklare årsagen til karakterens følelsesmæssige reaktion i den givne situation. Jakobe beskrives af fortælleren som meget forelsket: ”I sin trang til at være ham nær måtte hun røre ved alt, hvad der var hans.” (ibid. 277). Forholdet til Per er så betydningsfuldt for Jakobe, at hun til tider kan fremstå helt desperat efter hans selskab: ”Ja, hun kunne ikke slippe ham! Hun måtte vinde ham tilbage, om hun så skulle trygle ham på sine knæ.” (ibid. 279). Som før beskrevet kan Jakobes lidenskab til tider endda overvælde Per, hvilket også bliver beskrevet som følgende:

Alligevel – den erotiske atmosfære, hvori Jakobe indhyllede ham, kunne til tider blive ham lidt for tropisk. Han kunne nok selv ved lejlighed flamme op, navnlig når de efter middagen sad ene sammen i kabinettet. Men Jakobes evigvarende blussen var ham fremmedartet og i længden temmelig anstrengende. (ibid. 283).

Denne overvældende, intense kærlighed og lidenskab, er en del af Jakobes script. Det bliver tidligt i romanen beskrevet, at Jakobe har ”letfængeligt” blod (ibid. 182), og at dette tidligere har voldt hende skuffelser. At Jakobe beskrives som letfængelig, skaber et billede af hende, som en kvinde der let

forelsker sig og gør dette med stor lidenskab. Sammenholdes dette med de gentagne beskrivelser af Jakobes lidenskabelige og overdådige følelsesliv, fremstår hendes overvældende kærlighed som et script der er særegent for netop Jakobe. Et eksempel på dette mønster ses i Jakobes handlinger, når Per ikke er i nærheden af hende:

Dag og nat var hendes tanker hos ham. Hver morgen sendte hun friske blomster til at live op i hans triste stue. Hun overvældede ham med allehånde unyttige foræringer, anspændte daglig sin opfindsomhed for at udtænke noget, der kunne glæde ham. Tilsidst fik hun endog forældrene overtalt til at flytte til byen tidligere end sædvanlig, så hun kunne se ham hyppigere, ventede hans komme hver time på dagen og om natten vide ham blot ottehundredeogtredive skridt fra hendes side, - hun havde selv engang i smug opmålt afstanden. (ibid. 282).

Jakobes handlinger i dette citat, får hendes forelskelse til nærmest at fremstå som en besættelse af Per. Årsagen bag dette mønster, kan ikke udelukkende forklares gennem hendes store følelsesliv. Fortælleren bidrager i dette sammenhænge med en særlig interessant beskrivelse: ”Det opstemte ømhedsvæld i hendes bryst, den brændende hengivelsestrang, der fra hendes barneår havde voldet hende så mangan bitter ydmygelse, kunne nu endelig få udbrud.” (ibid.). På baggrund af denne beskrivelse kan der også gives en mulig årsagsforklaring til Jakobes intense forelskelser. De gentagne afvisninger som Jakobe har oplevet i sin barndom, i sine forsøg på at finde fortrolighed og venskab hos sine skolekammerater, synes at være en stor del af årsagen til den intensitet hvormed hun går op i forholdet til Per. Den ”brændende hengivelsestrang” (ibid.), som hun ikke fik mulighed for at udleve i sin barndom, får hun nu rum til at udfolde i forlovelsen med Per. Denne del af Jakobes script kan siges at være tæt forbundet med hendes følelser og psykologiske profil.

Der ses dog også et andet aspekt af Jakobes script. Der ses i romanen et mønster, hvor Jakobe i begyndelsen af forholdet til Per, skiftevis udtrykker lidenskab, længsel og begær overfor Per og andre gange tager hun afstand fra ham og møder ham med kulde. Dette ses blandet andet da Per, i begyndelsen af forlovelsen, besøger familien Salomons sommerhus ”Skovbakken” (ibid. 264): ”Dernæst var Jakobes opførsel overfor ham præget af en lunefuldhed, der mangan gang satte hans tålmod på en hård prøve” (ibid.). Fortælleren forklarer videre: ”Han var så meget af en kvindekender, at han forstod sammenhængen mellem sådanne ubeherskede ømhedsudbrud og de regelmæssigt påfølgende anfald af fornærmet kulde” (ibid.). Jakobes skiftende holdninger til Per, ses også i hendes reaktion da han ikke besøger hende i et par dage:

Den første dag følte Jakobe hans bortebliven som en befrielse. Den anden dag var hun forundret, den tredje dag lidt urolig. Hun bestemte sig til sidst til at skrive for at få at vide, om han var bleven syg; men netop som hun havde fået pennen i hånden, hørte hun hans stemme nede i haven. I samme nu slog hendes følelse om. Rigtignok var hendes hjerte kommen til at banke, men hun ønskede ham atter langt bort. Hun ville ikke engang se ham. (ibid. 264-265).

Denne del af Jakobes script forekommer ofte ret uventet for læseren, hvilket også kan besværliggøre kausal tilskrivning. Andersen forklarer, at uventede scripts, kan opfordre læseren til at foretage kausale tilskrivninger, der muligvis kan forklare karakterens script. Jakobes stormende forelskelse i Per, står i stor kontrast til denne indre konflikt som ses i ovenstående eksempel. Der ses dog en interessant beskrivelse, der kan give læseren et indtryk af en mulig bagvedliggende årsag til Jakobes reaktion. Denne er samtidig også en meddelelse, der kan bidrage til hendes socio-kulturelle profil:

Den nat blev afgørende for hendes forhold til ham. Timevis gik hun frem og tilbage i sit kammer og kæmpede med sig selv. Hun sagde, at nu *ville* og *måtte* hun bryde denne unaturlige og uværdige forbindelse, der ikke alene forstyrret hende forhold til forældre og gamle venner, men som var på veje til at berøve hende den rest af selvagtelse. (ibid. 265).

Fortælleren forklarer videre: Kærlighedsbegæret flammede op i hendes blod, - hun kastede pludselig pennen og blev siddende ubevægelig med hænderne for ansigtet. Fra dette øjeblik var han hendes herre. Fra denne nat fortabte hun sig i sin ulykke, således som man synker hen i det uafvendelige." (ibid.). Jakobe beskriver først sit forhold til Per som "unaturligt" og "uværdigt", hvorved hun "vil" og "må" afslutte forholdet til ham. Hun vil derfor meddele ham dette i et brev, men bliver i stedet grebet af kærlighed og begær og beskriver at hun tilhører Per.

Jakobes beskrivelse af, at forholdet mellem hende og Per er unaturligt og uværdigt, kan tolkes som en reference til deres forskellige sociale, økonomiske og religiøse positioner. I kraft af Jakobes position som en kvinde fra Københavns overklasse, findes der nogle normer og forventninger til, hvem hun bør gifte sig med. Jakobe har muligvis internaliseret disse forventninger og normer, hvorved hun retter dem mod sig selv, til trods for at de ikke stemmer overens med hendes følelser for Per. Der opstår derfor en indre konflikt hos Jakobe, hvor hun kæmper med at forene omgivelsernes forventninger og normer og hendes egentlige følelser for Per. Dette kommer flere gange til udtryk gennem modsætningsfyldte beskrivelser. Dette ses blandt andet da Per, under en køretur i hestevogn, springer ud af vognen for at bevise, at han kan løbe hjem hurtigere end hestevognen kan køre:

og dog følte hun sig dybt nedværdiget og samtidig så underlig befriet, at hun var nær ved at le højt. Så forbitret hun var bleven over Per opførsel, efter at det var gået op for hende, at den betød en bevidst, planlagt forfølgelse – inderst inde havde hun alligevel været højtideligt betaget ved at sidde således og vente på det ubeherskede udbrud af en mands lidenskab. (ibid. 256).

Her ses det hvordan Jakobe på én og samme tid, udtrykker forargelse og tiltrækning over for Pers opførsel. Dette tyder på, at Jakobe muligvis forholder sig til sine omgivers forventninger og normer og samtidig er hun bevidst om, at hendes tiltrækning af Per, ikke stemmer overens med disse. Dette italesætter Camilla Schwartz og Jon Helt Haarder også i artiklen ”Den queer Pontoppidan” (2024), bragt i tidsskriftet *Pontoppidania*. Schwartz og Haarder forklarer: ”Uanstændig, utækkeligt, ligner en alfons: *Per the pimp* overgør fuldstændig sit køn – i hvert fald set fra det miljø han her prøver at trænge ind i, inkarneret af den væmmede og fascinerede Jakobe.” (Schwartz & Haarder 2024: 77). Jakobe bliver altså tiltrukket af en type mand, som i hendes omgivers øjne, er direkte uanstændig. Dette kan ligeledes være med til at give læseren en bedre forståelse af, hvorfor Jakobe føler skam over sin fascination af Pers karakter.

Hvor den første del af Jakobes script fremstår som tæt forbundet med hendes psykologiske profil, kan denne anden del tolkes som tæt forbundet med hendes socio-kulturelle profil og de rammer som denne sætter for hendes karakter.

Den uvorne bjørn

Jakobe forener sig gennem romanen, i højere grad med sine følelser for Per, til trods for at disse ikke stemmer overens med hendes omgivers forventninger og normer. Dette er relevant at se nærmere på i forhold til, hvordan Jakobe bryder med disse normer og forventninger og hvordan dette kommer til udtryk gennem hendes omgivers reaktioner.

Da Per vender hjem fra en rejse til Italien, beskriver Jakobe ham som forandret: ”Hun kunne nu heller ikke komme bort fra, at han havde forandret sig. Det beherskede, næsten tilknappede, der var kommen over hans væsen, og som forældrene havde været så glade for, tilfredsstillede slet ikke hende” (ibid. 445). Det bliver i dette citat direkte italesat, at Jakobes omgivelser, i form af hendes forældre, har nogle særlige forventninger og normer for, hvilken mand de foretrækker at hun gifter sig med. Hvilket ikke stemmer overens med Jakobes egne ønsker. Fortælleren forklarer videre:

Hun elskede ham som den uvorne bjørn, han var, dengang hun lærte ham at kende, og som han endnu havde været, da de for to måneder siden tog afsked i Laugenskov. Hun var vant til at sidde med hjertet i halsen, såsnart de var sammen med andre, af angst for, at han på en eller anden måde skulle støde an og udfordre forargelsen, - og hun ønskede sig slet ikke befriet for dette lille martyrium. Det var næsten som om hun frygtede for at komme til at elske ham mindre, når han ikke længer var genstand for miskendelse. (ibid. 445-446).

Jakobe er nervøs for, at Per er ved at forandre sig. Hendes forældre er glade for denne forandring, hvorimod Jakobe er bange for ikke at kunne elske ham hvis denne forandring varer ved. Jakobe og hendes forældre har altså meget modsatrettede opfattelser af, hvordan Per bør være og opføre sig.

En interessant meddelelse der også kan være med til at karakterisere Jakobe yderligere, ses da Per er bortrejst til Berlin: "Allerede forinden Pers bortrejse havde hun forsøgt at skaffe sig et indblik i matematikkens og mekanikens mysterier; men det havde dengang bare været en forelsket kvindes lune, et udslag af hendes urolige trang til at følge Per på alle hans veje." (ibid. 299). Jakobe forsøger at blive klogere på Pers fag, hvilket dog viser sig at være ganske svært. Fortælleren forklarer at: "Forholdet imellem dem var således på engang bleven vendt om. Jakobe, der hidtil havde betragtet sig selv som den åndeligt overlegne, hvis lidt pinlige pligt det var at stå sin umyndige forlovede bi ved at hjælpe på hans forsømte udvikling, var pludselig bleven eleven, der trængte til hans bistand". (ibid. 300). Hansen forklarer at meddelelser blandt andet kan fortælle noget om forholdet mellem to karakterer, hvilket er relevant i forhold til den socio-kulturelle dimension (Hansen 2000: 118).

Citatet italesætter direkte "magtforholdet" og dynamikken mellem Per og Jakobe. Jakobe har tidligere følt sig åndeligt overlegen i forhold til Per, hvor hun nu pludselig oplever en slags afhængighed af hans evner, da deres roller byttes om. At Jakobe som kvinde anser sig selv som intellektuelt overlegen i forhold til sin forlovede, er usædvanligt i en tid hvor samfundet i høj grad var præget af patriarkalske normer. Denne ombytning af roller, synes også at udfordre Jakobes position som en selvstændig og stærk kvinde, idet hun pludselig er afhængig af Per og hans viden: "et suk af sorg over ikke at have ham hos sig, når hun trængte til hans hjælp" (Pontoppidan 1898-1904: 300). I forhold til Jakobes socio-kulturelle profil, understøtter dette hendes status som en veluddannet og intellektuel kvinde, men også som en kvinde der ikke forholder sig til samfundets traditionelle kønsroller.

Så nedværdigende var kærligheden

Særligt tiden omkring og efter Per og Jakobes brudte forlovelse er interessant i forhold til normbrud, men også i forhold til den udvikling der ses hos karakteren Jakobe.

Da Pers mor dør, rejser han meget pludseligt til Jylland for at deltage i begravelsen. Per informerer Jakobe om dette via et telegram (ibid. 546). Jakobes familie finder det meget underligt og begynder at spekulere. Nanny udtrykker endda tvivl om hvorvidt der overhovedet bliver noget bryllup: ”Det blev såmænd ikke til noget med det giftermål! Forældrene talte jo også så lidt som muligt derom, så de havde vist heller ikke stor tillid til det.” (ibid. 545-546). Pers ophold i Jylland begynder at trække i langdrag, hvilket også gør Jakobe yderligere mistænksom. Fortælleren forklarer:

Når hun hidtil ikke havde kunnet få sig til at skrive, var det, fordi hun fra det øjeblik, hun fik hans første brev, havde følt sig overbevist om, at hun havde set ham for sidste gang. Og hun havde spurgt sig selv, om ikke også det ville være bedst for dem begge, at de afgørende brød med hinanden. Hun var forfærdelig træt af kampen mod denne fremmede, skjulte, spøgelsesagtige magt, der gang efter gang røvede ham fra hende, netop når hun troede ham aller fastest omsluttet af hendes kærlighed. (ibid. 587).

Dette citat kan kategoriseres som en meddelelse. Jakobes lidenskabelige og passionerede forelskelse taget i betragtning, samt hendes store overbærenhed overfor Per, er det overraskende for læseren, at hun overvejer om det er bedst at afslutte forholdet og dermed også hæve forlovelsen. Dette synliggør Jakobes socio-kulturelle profil, hvor det igen ses, at hun, trods patriarkalske samfundsstrukturer, ikke ønsker at indgå i et ægteskab for enhver pris. Selvom ovenstående citat ikke kan kategoriseres som en handling efter Hansens definition, kan den alligevel kan bidrage til Jakobes psykologiske profil, da der er tale om en fortællerkommentar der eksplicit italesætter Jakobes psyke. Hendes styrke og sårbarhed kommer til udtryk på én og samme tid i dette eksempel. Hendes styrke ses, som før nævnt, i hendes overvejelse om at hæve forlovelsen og idet hun ikke ønsker, hele tiden at skulle kæmpe for at beholde Per hos sig. På den anden side viser dette også Jakobes sårbarhed. Hun beskrives som ”forfærdelig træt af kampen” (ibid.), hvilket kan tolkes som et udtryk for resignation, og at Jakobe ikke ønsker at udsætte sig selv for yderligere ydmygelser. Jakobe beslutter sig for at besvare Pers breve. Fortælleren beskriver Jakobes svar som følgende: ”Uden at nævne noget som helst om grunden til sin lange tavshed eller med et ord at berøre forberedelserne til giftermålet eller deres rejseplaner kritiserede hun i spottende tone den beslutning, hvortil hans „udvikling” havde ført ham.” (ibid. 588). Denne interaktion kan kategoriseres som en handling, hvori der ses et karaktertræk hos Jakobe.

Ovenstående eksempel kan tolkes som, at Jakobe holder sine egne følelser tilbage og i stedet kritiserer Pers udvikling på et ideologisk grundlag, hvorved hun ikke fremstår lige så sårbar overfor Per, som har såret hende dybt.

Jakobes forældre begynder at blive bekymrede for hende: "Phillip Salomon og fru Lea havde i denne tid lange og mismodige samtaler med hinanden om deres børn. Det var ikke alene Jakobe, hvis fremtid fyldte dem med bekymringer" (ibid. 619). Jakobes søster Nanny, har ved siden af sit ægteskab, haft et forhold til sin "gamle tilbeder Hansen-Iversen" (ibid. 619). Hansen-Iversen begår selvmord og efterlader sig et brev hvori han sender "Nanny sin forbandelse" (ibid.). Dette er naturligvis en meget alvorlig situation og ligeledes en social skandale i det københavnske selskabsliv. Dette kommer også til udtryk i Nannys mands reaktion: "Takket være hendes mands stilling i pressen blev sagen dysset ned; og for yderligere at dække sin kones rygte viste Dyhring sig i de følgende dage hyppigt offentlig med Nanny under armen" (ibid. 620). Dette er sigende for hvor skandaløs denne sag egentlig er, da hendes mand ligefrem skal forhindre, at det bliver omtalt i pressen. Fortælleren forklarer videre: "Privat havde han imidlertid underkastet Nanny et indgående forhør, hvilket var bleven afsluttet med en knaldende ørefigen, som hun roligt havde taget imod." (ibid.). At Dyhring slår Nanny understreger ligeledes situationens alvor og betydning for deres sociale omdømme. Phillip Salomon og fru Lea er også pinligt berørte over Nannys handlinger: "Forældrene selv bedømte deres datters opførsel meget strengt. Phillip Salomon fandt sig endog beføjet til at gøre Dyhring en ligefrem undskyldning på husets og familjens vegne." (ibid. 620). Fortælleren forklarer videre:

Den eneste af Nannys pårørende, som tog hende en smule i forsvar, var mærkværdigt nok Jakobe. Hun, som ellers altid havde været så uskånsom i sin dom over søsteren, havde kun et skuldertræk tilovers for den hele affære, som hun ikke fandt nogen grund til at tage så højtidelig. Livet krævede nu engang blod, når det virkelig skulle leves, - sagde hun. Ville man være med, måtte man være forberedt på at blive en af dem, af hvem det tappedes! (ibid.).

Dette citat kan kategoriseres som både en handling og en meddelelse. Handlingen ses, idet Jakobe vælger side i konflikten og tager Nannys parti. Fortælleren beskriver, at dette er udsædvanligt for Jakobe, som ikke plejer at lægge skjul på sine holdninger til Nannys karakter. Handlingen ses derudover, i beskrivelsen af, at Jakobe blot trækker på skulderne af situationen og ikke mener at det bør tages så højtideligt. Denne reaktion er meget uventet og stemmer ikke overens med Jakobes hidtil beskrevne psykologiske profil, hvor hun fremstår meget alvorlig og generelt dømmende over for Nannys opførsel. Dette kan også ses som et udtryk for differential attunement. Jakobe og hendes

forældre, har tydeligt vidt forskellige affektive reaktioner på hændelsen og hvordan det bør håndteres. Jakobes reaktion kan også tolkes som et udtryk for en opgiveness der, på dette tidspunkt, i høj grad præger hendes psykologiske profil, samt resignation i form af hendes erfaringer om, at man nemt kan blive et offer for livet. Jakobes udtalelse om, at livet nu engang kræver sine ofre, kan tolkes som en meddelelse, hvori Jakobe udtrykker sin skuffelse over menneskelige relationer, men også en overbærenhed der viser at hun trods alle sine personlige bitre erfaringer, ser fremad i livet. Fortælleren beskriver Jakobes sindstilstand som følgende:

Hvad der gjorde Jakobes sind så fortvivlet, at hun undertiden tænkte på at tage livet af sig, var navnlig det, at hun ikke kunne bestemme sig til et endeligt brud med Per. Endda hun for længst havde forstået, hvor det hele bar hen, og skønt hun også godt anede, at der var en anden kvinde med i spillet, opsatte hun afgørelsen fra dag til dag. Så nedværdigende var kærligheden! Så skamløs var den følelse, hun havde holdt for livets helligste! (ibid. 621-622).

Disse to ovenstående citater, er interessante at se nærmere på, i forhold til Ahmeds teorier om lykke. Ægteskab og forlovelse er, som før nævnt, socialt skabte lykkeobjekter, hvormed der følger et løfte om lykke. Jakobe har i kraft af sin brudte forlovelse, ikke oplevet den forventede lykkefølelse, men i stedet en stor sorg. Dermed har lykkeobjektet ikke har kunnet leve op til løftet og forventningerne om lykke. I denne situation opstår der et tomrum, der, som Ahmed forklarer, kan fyldes ud med blandt andet vrede og skuffelse, både mod andre mennesker, men også mod det givne lykkeobjekt. Dette ses også hos Jakobe, der beskriver kærlighed som "nedværdigende" (ibid.) og "skamløs" (ibid.), hvormed hun udfylder dette tomrum med, hvad er fremstår som, en blanding af skuffelse, vrede og resignation. I forhold til Jakobes reaktion på Hansen-Iversens selvmord, ses der flere interessant punkter. At Jakobe ikke ser nogen grund til at tage hele sagen så højtideligt, siger meget om Jakobes forhold til normer. Sagen er en stor social skandale, hvilket hun med sin holdning, virker til at tage afstand fra. Socialt omdømme kan derfor tolkes som noget, der slet ikke er vigtigt for hende.

I forhold til Jakobes psykologiske profil, beskriver fortælleren klart og tydeligt, at Jakobe er utrolig nedtrykt, endda i en sådan grad, at hun ligefrem tænker på at tage sit eget liv. Jakobes lidenskabelige følelsesliv har, som før beskrevet, forårsaget nedstemte perioder, også i forbindelse med kærlighedssorger. Dette kan ses som endnu et aspekt af Jakobes script. Dette er ikke et script man som læser oplever mange gange hos Jakobe, men hendes tydelige nedstemthed efter bruddet med Per stemmer godt overens med moderens tidligere beskrivelse af Jakobes reaktion på kærlighedssorger: "var det også let kendeligt på hende, at hendes hjerte blødte" (ibid. 182). Denne

del af Jakobes script, hvor hun oplever intense kærlighedssorger, er svært at tilskrive andre årsager, end hendes lidenskabelige og omfangsrige følelsesliv. Andersen forklarer, at hvis det er svært at forklare årsagen bag en karakters script, tyder det på, at denne har et komplekst følelsesliv. Dette gør sig gældende for karakteren Jakobe.

Som en del af denne omtalte nedstemthed ses også hendes analytiske emotionalitet, hvor hun ikke deler denne sorg med nogen, men blot holder den for sig selv: ”Der var i hvert fald kun én, der forstod en lille smule; det var Rosalie. Hun, som havde sit værelse ved siden af Jakobes, vågnede en nat og hørte hulken derinde fra” (ibid. 621).

Fortælleren italesætter også den forandring som ses hos Jakobe, i tiden op til det endelige brud med Per: ”Men Jakobe havde i det hele forandret sig meget i den sidste tid. Ikke alene havde hendes udseende igen tabt sig foruroligende; men der var i hendes væsen kommet noget af den samme trætte og unaturlige ligegyldighed, der havde været ejendommelig for hende i fortiden.” (ibid.). Her er der både tale om en fysisk forandring, altså en ændring i Jakobes fremtræden, samt en ændring i hendes psykologiske profil. Fortælleren beskriver, at Jakobe virker træt og udstråler en ”unaturlig ligegyldighed”, hvilket engang havde været kendetegnende for hendes karakter. Dette kan tolkes som, at Jakobes psykologiske profil, begynder at se ud som den gjorde før hendes forelskelse i Per, hvor hun i højere grad blev beskrevet som, alvorlig og reserveret.

Så megen sladder

Da Jakobe og Per har brudt deres forlovelse, beskriver fortælleren: ”Det var hende under alt dette en trøst, ja lidt af en oprejsning, at hun ikke havde fået betroet Per sin tilstand. Sin dyreste hemmelighed havde hun ikke udleveret ham. I sin moderlighed ville hun forblive ukrænket. Hun skulle forskånes for den yderste ydmygelse: at blive et offer for hans medlidenhed.” (ibid. 622). Jakobe er på dette tidspunkt i romanen gravid: ”Hun var bleven mere og mere overbevist om, at hun var frugtsommelig.” (ibid. 427). At hun ikke ønsker Pers medlidenhed, til trods for at hun venter der fælles barn, viser den styrke som hele tiden har været central i Jakobes psykologiske profil. Hun fremstår, trods sin voldsomme nedstemthed, som en stolt kvinde med selvtillid og viljestyrke, til at kunne håndtere situationen selv. Da det endelige brud mellem Per og Jakobe er bestemt, beskriver fortælleren at: ”Hendes tanker havde jo nu lov at slippe ham. De havde ikke længer noget at gøre i de skumle egne, hvor hans ånd færdes. Hun var fri. Punktum’et var sat for hendes hjertes forvildelser. Hendes stakkels forkomne kærlighedseventyr var tilende. (ibid. 655). Selvom Jakobe stadig er i sorg, finder hun alligevel styrken til at komme videre og frigøre sig selv og sine tanker fra Per og det brudte løfte om

lykke. Dette taler ligeledes ind i Jakobes tidligere omtalte script, hvor der ses en accept af, at livet til tider kan gøre ondt. Da Jakobe og Per bryder deres forlovelse, bliver det også tydeligt, at Jakobes karakter er funktionel. Per er romanens hovedperson og bruddet med Jakobe skubber Per i nye retninger og videre i hans liv. Romanen indeholder dog to slutninger: Pers slutning og Jakobes slutning. Begge karakterer udvikler sig markant efter deres brud, hvorved de i høj grad er funktionelle for hinandens udvikling og slutning.

Den brudte forlovelse og Jakobes graviditet er særligt interessante i forhold til normbrud. Jakobe fortæller sin mor, at hun gerne vil rejse til Breslau for at besøge sin veninde Rebekka (ibid. 656). I forlængelse af dette, informerer hun sin mor om, at forlovelsen er hævet og hun derfor ønsker at være bortrejst i længere tid (ibid.). Jakobe begrundet dette som følgende: ”Ja, du kan jo nok forstå, mo’er, at der ikke vil blive synderligt behageligt for mig herhjemme efter det, der nu er sket. En hævet forlovelse giver jo altid anledning til så megen sladder. Det gør mig så ondt, at jeg skal udsætte dig og fa’er for al den ubehagelighed – men det må I også se at tilgive mig.” (ibid. 657). Jakobe italesætter selv, at den hævede forlovelse bryder med nogle normer. Det vil ligefrem blive ubehageligt for hende og hendes forældre at være i deres vante omgivelser, da folk vil tale om det. Under denne samtale mellem Jakobe og hendes mor, spørger fru. Lea også: ”Er der andet, du holder skjult for os, mit barn?” (ibid. 656). Jakobe svarer hertil: ”„Det har du ingen ret til at spørge om,” svarede Jakobe med tårer i øjnene.” (ibid.). Dette er interessant i forhold til Brennans beskrivelse af en ”resister”. Jakobes mor, byder hende en mulighed for, at lette sit hjerte, men hun modstår eller afviser den omsorgsfulde og medlidende tone, og svarer derimod kort og koldt på moderens spørgsmål. Dette kan tolkes som en slags ”resister-reaktion”, der også er med til at fremhæve Jakobes selvstændighed, idet hun vælger at holde graviditeten for sig selv, til trods for morens tilbud om fortrolighed. Hos Jakobes ses denne ”resister-reaktion” ofte i interaktioner med hendes mor.

At bruddet med Per vil fremkalde en ubehagelig reaktion, får Jakobe ganske ret i: ”Bruddet mellem Jakobe og hendes kæreste vakte den største opsigt i den salomonske familjes store bekendtskabskreds. Endog på børsen blev begivenheden diskuteret.” (ibid. 663). Dette synliggør hvor stort et normbrud og en social skandale der faktisk er tale om. Det er altså ikke kun i familien og dens nære omgangskreds der ses reaktioner der indikerer et normbrud, men simpelthen i hele byen. Jakobes søster Nanny står også for at udbrede sladder om bruddet: ”Hun havde hurtigt gættet sammenhængen og fandt en oprigtig glæde ved at fortælle, at det var Jakobe, den stakkel, der var bleven skammelig bedraget.” (ibid.). Det er tydeligt at se ud fra reaktionerne i Jakobes omgivelser, at der er sket et normbrud i kraft af denne hændelse. Særligt Nannys fornøjelse ved at sladre om det, understreger, at

der er tale om et voldsomt normbrud, der bliver set skævt til. Nannys fornøjelse ved at sladre om Jakobes situation, kan også tolkes som en indikator for, hvor stor en social skandale dette er. Denne tager pludselig fokuset væk fra Nanny og hele skandalen omkring Hansen-Iversens selvmord, som med nutidige øjne, synes langt mere alvorlig end en brudt forlovelse.

Et asyl, et fristed, en altid åben tilflugt

Jakobes graviditet sladres der ikke om, da hun holder denne hemmelig: ”Desuden kunne hun nu også vanskelig skjule sin tilstand længer. Hun havde en anelse om, at moderen igen var begyndt at fatte mistanke, og hun ville absolut undgå enhversomhelst forklaring – i det mindste foreløbig.” (ibid. 655). I forhold til datidens forventninger og normer er en graviditet uden for ægteskab noget af det absolut værste der kan overgå en kvinde, hvilket også kommer til udtryk idet Jakobe holder det hemmeligt. Som tidligere belyst i denne opgave, var antallet af graviditeter uden for ægteskab faldende fra omkring 1850, hvor også antallet af børn pr. ægteskab var faldende fra omkring 1870. Dette var særlig tydeligt i Københavns overklasse, som også karakteren Jakobe tilhører. Dette er med til at tydeliggøre, at Jakobes graviditet uden for ægteskab, ikke kun bliver anset som skamfuld, men som særlig skandaløs og opsigtsvækkende da hun tilhører Københavns overklasse.

Jeg vil undersøge hvordan Jakobes graviditet bryder med normer og hvordan dette kommer til udtryk i romanen. Samtidig finder jeg det også relevant, så vidt det er muligt at afklare om Jakobe personligt opfatter børn som et lykkeobjekt. Eller om dette i højere grad bliver fremstillet som et socialt skabt lykkeobjekt, der skaber forventninger til Jakobes livsvalg.

Jeg har i denne analyse tidligere fremhævet et citat fra *Lykke-Per*, der lyder som følgende: ”Med en jøde ville hun ikke gifte sig. Hun ville ikke, at hendes børn skulle komme til at gennemgå, hvad hun selv havde måttet lide på grund af sin usalige fødsel. Men at stifte familie med en kristen kunne hun heller ikke tænke sig.” (ibid. 190). Fortælleren italesætter en forventning hos Jakobe om, at hun i fremtiden vil få børn. Om denne forventning primært tilhører hende selv eller hendes omgivelser, kommer ikke til udtryk. Da Jakobe føler sig overbevist om, at hun er gravid, forklarer fortælleren følgende:

Selve forestillingen om at skulle være moder ængstede hende egentlig kun forsåvidt, som hun til tider frygtede for ikke at havde kræfter nok til at føde et barn til verden. Men i det hele store beskæftigede sagen hende mindre, end hun på forhånd ville have troet. For hver gang hendes tanker drejede sig om hendes tilstand, kredsede de hundrede gange omkring Per. (ibid. 427).

Tanken om at skulle være mor skræmmer altså ikke Jakobe. Hun tager ikke afstand fra rollen som mor, men hun er heller ikke, på daværende tidspunkt, så optaget af det faktum at hun er gravid, hun er i stedet væsentlig mere optaget af Per. Det er derfor vanskeligt at vurdere hvilke følelser Jakobe har omkring moderskab på dette tidspunkt, da der ikke ses nogen entydig reaktion hos hende.

Efter det endelige brud mellem Per og Jakobe, bliver det dog langt nemmere at tyde Jakobes følelser omkring sit kommende barn: ”Den kvalmende tåge, som uvisheden havde lagt om hendes bevidsthed, var i færd med at forsvinde. Havde hun blot kunnet frigøre sig for forestillingen om, at hun rejste døden imøde, ville hun have følt sig næsten lykkelig.” (ibid. 658). Dette kan tolkes som, at Jakobe, udover frygten for fødslen, faktisk er lettet efter bruddet med Per, hvor barnet er med til at give hende fornyet håb på fremtiden. Jakobe føder sit barn i udlandet, men der opstår desværre komplikationer, som ender med at koste barnet livet umiddelbart efter fødslen (ibid. 717). Efter tabet af barnet, kommer hendes følelsesmæssige reaktion for alvor til syne:

Hun kunne dog slet ikke glæde sig over al den skønhed, som omgav hende. Hun var så fortvivlet over tabet af sit barn, følte sig så tomhændet, så unyttig og tilovers i verden og dertil så hjælpeløst svag, at hun bestandig måtte græde. Hun havde i de sidste måneder før barnets fødsel levet så inderligt og fortroligt med det i sine tanker, havde desuden rent legemligt følt det som mere end halvdelen af sig selv, at det nu var, som om der næsten ingenting var bleven tilbage af hende. (ibid.).

Fortællerens beskrivelse gør det ganske klart, at Jakobe er i sorg over tabet. Hun havde endda glædet sig til at blive mor og derved udfylde en betydningsfuld plads i verden. Netop denne længsel efter at udfylde en betydningsfuld plads for et andet menneske, ses også hos Jakobe i forbindelsen med Eyberts døtre: ”hvor hun i trang til at udfylde en plads her i livet og ofte sig for et kald flygtigt lod sig gribe af den tanke at blive moder for denne ensomme mands børn.” (ibid. 191).”. Dette fremhæver Jakobes omsorgsfulde, moderlige og kærlige natur, som en del af hendes psykologiske profil. Fortælleren forklarer videre om tabet af Jakobes barn:

At der samtidig var taget en stor byrde fra hende, tænkte hun ikke på. Skammen, ydmygelsen, forældrenes sorg, husvennernes medlidenhed, alt hvad der før havde tyngt og naget, var efterhånden bleven aldeles betydningsløst for hende i sammenligning med den glæde, hun ventede på, og de forhåbninger, hun knyttede til dette barn, ved hvilken hun selv skulle få et nyt liv. (ibid. 717-718).

Dette er særlig interessant i forhold til, hvordan graviditeten har brudt med hendes omgivers normer. Da Jakobe har hemmeligholdt graviditeten, ses der ikke reaktioner på denne i hendes omgivelser, men fortælleren italesætter hvilke bekymringer Jakobe havde gjort sig i denne forbindelse. Ifølge Ahmed kan affektive økonomier afspejle en kulturelt indbygget diskurs, som mange mennesker dermed vil møde det givne objekt eller tegn med. I ovenstående citat ses der en kobling mellem graviditet uden for ægteskab og de affektive kvaliteter: skam, ydmygelse og sorg. Jakobe forventer at disse affektive kvaliteter vil komme til udtryk i hendes omgivers reaktioner, hvilket tyder på, at hun også i dette tilfælde, har internaliseret disse normer og forventninger. Dette gør sig dog ikke gældende gennem hele graviditeten. Fortællerens beskrivelse af, at disse bekymringer blev ganske betydningsløse for hende, i sammenligningen med den glæde hvormed hun ventede barnet. Jakobe kobler netop nogle helt andre kvaliteter til sin graviditet og kommende barn, som blandt andet: glæde, forhåbninger og et nyt liv. I forhold til spørgsmålet om hvorvidt børn er et lykkeobjekt for Jakobe personligt, kan det konkluderes, at Jakobe i høj grad forbandt sit barn med lykke og havde store forventninger om et lykkeligt liv sammen med sit barn.

Jakobe oplever et misforhold mellem sine forventninger og virkeligheden, hvorved der opstår et tomrum. Hun udfylder ikke dette tomrum med vrede, fortælleren beskriver derimod at: ”Hun sad er i sin lille have med en pude bag nakken og en skammel under fødderne og så med lange blikke efter børnene, der gik forbi på gangstien udenfor.” (ibid.). Børnene som Jakobe betragter er hovedsageligt fattigbørn. En dag forsøger Jakobe at tale med et af disse børn: ”„Stakkels fyr!” tænkte hun højt og gik videre; - der havde været noget ved denne lille forsømte dreng og hans tidligere menneskefrygt, der fik moderhertet til at banke.” (ibid. 719). Dette inspirerer Jakobe til en måde, hvorpå hun kan forsøge at udfylde sit tomrum og finde dermed en plads til sin hjemløse moderkærlighed (ibid.). Jakobe beslutter sig for at undersøge hvilke forhold disse børn lever under. Fortælleren forklarer at:

”Jakobe havde ikke før været fattigdommen så nær på livet, og disse tilstande gjorde et stærkt indtryk på hende. Hun skaffede sig oplysninger om fabrikernes dagløn, om arbejdstiden, om boligernes indretning, om fabrikslokalernes hygiejniske forhold, om alderdomsunderstøttelsen o.s.v.; og alt, hvad hun således erfarede, rejste et oprør i hendes sind. (ibid.).

Denne beskrivelse af Jakobs interesse i de fattige børn, kan kategoriseres både som en handling og en meddelelse. At Jakobe opsøger disse informationer og bliver oprørt over forholdene, kan oversættes til karaktertræk. Dette får hende til at fremstå medfølelse, omsorgsfuld, uselvisk og handlekraftig. Beskrivelsen af, at Jakobe aldrig før havde oplevet fattigdommen så tæt på, er også et

udtryk for hendes socio-kulturelle profil, Jakobe er, som før beskrevet, en kvinde af højtstående og velhavende familie. Fortælleren forklarer videre: ”Hun slog sig i længden heller ikke til ro med en passiv deltagelse for disse underkuede. Som overhovedet ethvert stærkt indtryk altid kaldte på virksomhedsånden i hende, førte også denne nye følelse hende tilsidst ud i handling.” (ibid.). Dette fremstiller hende som en handlekraft kvinde og fremhæver ligeledes hende store retfærdighedssans. Jakobe begynder, i samarbejde med sin værtinde, at tilbyde børnene mad og drikke når de går til og fra skole: ”I begyndelsen hold børnene sig frygtsomt tilbage, og sagen var begyndt at vække latter i byen. Dog, suppeduften, der trængte ud gennem stakittets tralværk, og synet af de altid dækkede borde overvandt lidt efter lidt børnenes skyhed.” (ibid. 720). At byens indbyggere griner af Jakobes tilbud til børnene, kan tolkes som et udtryk for, at der sker et normbrud. Jakobe er højst sandsynligt den første der tilbyder disse fattige børn, mad og drikke ganske gratis, hvorved hendes ide også fremstår meget moderne og usædvanlig for sin tid. I takt med at børnene tager imod dette tilbud og at Jakobe genvinder sine fysiske kræfter, begynder hun at gøre sig tanker om, hvordan hun yderligere kan hjælpe fattige børn. Hun beskriver, i et brev til sin veninde, en ide om at åbne en skole dedikeret til børn fra fattige familier:

Jeg ser ingen anden løsning end den, at skolen efterhånden må træde i hjemmenes sted. Men – naturligvis! – skolen må da langsomt omskabes, må lidt efter lidt føres tilbage til sit udspring og blive noget af, hvad klostret i gamle dage var. Et asyl, et fristed, en altid åben tilflugt. Men den må samtidig blive noget ganske andet. Den må ved sit blotte ydre, ved lokalernes udsmykning, ved undervisningens form virke på éngang hjemligt og festligt på det barnlige sind. For der skal jo altså her gives børnene det grundfond af lyse og frugtbare livsindtryk (ibid. 721).

Dette er interessant i forhold til Ahmeds begreb ”affect aliens”. En ”affect alien” er en person eller karakter, som står uden for et givent lykkefællesskab, da et lykkeobjekt ikke har givet dem den forventede lykkefølelse. Det særlige for disse ”affect alien” er, at de peger på nye mulige veje hvorved man kan opnå lykke og blive en del af et andet lykkefællesskab. Jakobe peger i ovenstående eksempel på en måde, hvorpå hun kan opnå lykke og udfylde en del af tomrummet efter tabet af sit barn. At hjælpe fattige børn, kan give Jakobe lykkefølelser og derved gøre hende en del af et nyt lykkefællesskab. Jakobe skriver videre i brevet til sin veninde: ”Jeg omgås med vilde planer om at oprette en fattigskole i København efter det mønster, jeg her skitserer. Det vil koste mig hele min tilkommende formue; men nu, da jeg ingen har at efterlade den til, - kan jeg da anvende den bedre?” (ibid.). Jakobe italesætter altså selv, at en fattigskole er en måde hvorpå hun kan skabe et alternativ

til den lykke hun glædede sig til i rollen som mor. Det er dog interessant, at Jakobe på dette tidspunkt i romanen, stadig er en kvinde i sine 20'ere. Hendes beskrivelse af, at hun ikke har nogen at efterlade sin formue til, kan tolkes som et udtryk for, at hun ikke længere ønsker, at forfølge socialt skabte lykkeobjekter, som ægteskab og børn, grundet hendes ulykkelige erfaringer.

Den kampens lod

Jakobe fører sin planer ud i livet og opretter en fattigskole i København. Dette er interessant på flere områder. Først og fremmest kan dette kategoriseres som en handling, der kan fortælle noget om hendes psykologiske profil. Fortælleren forklarer:

Han vidste, at hun levede der i byen og havde oprettet en fattigskole, en slags kloster, hvorom der var bleven skrevet en del i aviserne. Han havde derovre i Jylland forgæves søgt at skaffe sig nærmere oplysninger om denne skole og hendes formål med den; men i provinsaviserne havde der ikke stået andet om den, end at den var en „lidt vel udfordrende kaprice af en jødisk rigmandsdatter” (ibid. 781).

At provinsaviserne kalder Jakobes skole for en ”vel udfordrende kaprice”, tyder på, at den af nogle opfattes som et naivt, frisindet, kontroversielt og måske endda provokerende projekt. Jakobe har trods modstand oprettet skolen, hvilket demonstrer hendes viljestærke, handlekraftige og selvstændige karakter og bidrager til hendes psykologiske profil. Skolen kan ligeledes tolkes som et udtryk for Jakobes omsorgsfulde og lidenskabelige natur, idet hun vælger at bruge hele sin formue på, at hjælpe fattige og udsatte børn. Beskrivelsen af Jakobes skole som et kontroversielt projekt, ses også direkte i fortællerens beskrivelse, da Pers bror Eberhard vil aflægge skolen et besøg: ”En dag gik han ud på Nørrebro, hvor frøkenen havde opført sit meget omdisputerede „Børnenes hus” midt i fattigkvarteret.” (ibid.809). Dette tyder på, at det ikke kun er i provinserne, at Jakobes projekt har vagt opsigt. Dette er interessant at se nærmere på i forhold til normbrud, da omtalen af skolen kan tolkes som en reaktion fra Jakobes omgivelser.

Fortælleren forklarer: ”Lys, luft, vand og regelmæssige måltider var overhovedet de midler, hvormed skolen opdrog børnenes moralske sans og erstattede religionsundervisningen.” (ibid. 809-810). Jakobes valg om at erstatte religionsundervisningen og i stedet fokusere på at udvikle børnenes moralske sans, er højst sandsynligt et af de valg, der har vakt stor opsigt og gjort skolen omtalt som kontroversiel, idet størstedelen af det danske samfund var religiøse i den pågældende tidsperiode. Derfor kan dette tolkes som en reaktion, der indikerer at der er sket et normbrud, ikke blot i oprettelsen

af skolen, men også i måden hvorpå Jakobe driver den. Dette ses også i Eberhards reaktion på denne information: „Nå således,” indskød departementschefen og rømmede sig.” (ibid. 810). Eberhards reaktion er svær at aflæse entydigt, da han ikke tydeligt udtrykker sin holdning. Vi ved dog fra han og Jakobes tidligere møde, at han er en meget religiøs mand, der heller ikke ønskede nogen forbindelse til en ”jødisk verdensdame” (ibid. 535) som Jakobe. Derfor kan hans reaktion tolkes som negativladet og som om han heller ikke havde forventet andet af Jakobe.

Det er ikke kun i undervisningen at det religiøse element forsvinder. Mads Tobias Bundsgaard, påpeger i artiklen ”Vilje og antisemitisme i *Lykke-Per*” (2015), bragt i *Rambam – Tidsskrift for jødisk kultur og forskning*, at Jakobes skole, skifter navn flere gange gennem romanen (Bundsgaard 2015: 82). Som det ses i ovenstående eksempler, bliver skolen beskrevet som en ”fattigskole” (Pontoppidan 1898-1904: 781) og ”en slags kloster” (ibid.). Efter Pers død bliver det beskrevet, at han har testamenteret alle sine ejendele og sin formue til: ”Jakobes Salomons konfessionsløse skolehjem” (ibid. 808) og i forbindelse med Eberhards besøg, kaldes skolen ”Børnenes hus” (ibid. 809). Bundsgaard pointerer at: ”det religiøse forsvinder af navnet. I børnehjemmet behøver den gode hjælpegerning ikke at have sin forankring i en hellig forskrift.” (Bundsgaard 2015: 82). Jakobe er hele sit liv, blevet bedømt på det faktum at hun er jødisk, hvilket også har skabt et stort had til kristendommen hos hende. Derfor kan dette også tolkes som et udtryk for, at Jakobe har taget større afstand til religion og muligvis også sluttet frem med sit had. Hun har gennem egne erfaringer i sit liv og i forholdet til Per, lært hvor hæmmende religion kan være for et menneske, hvorved hun måske ikke ønsker at videreføre denne begrænsning til skolens børn.

Under Eberhards besøg på skolen, ses også en anden interessant beskrivelse, der kan bidrage til forståelsen af, hvorfor skolen bliver omtalt kontroversiel. Fortælleren forklarer: ”Ved siden af var der et par systuer, hvor børnene - både drengene og pigerne - lærte at bøde deres tøj, stoppe deres strømper, lappe deres sko.” (Pontoppidan 1898-1904: 809). Dette kan både kategoriseres som en handling og en meddelelse.

Jakobe har taget et valg om, at både skolens drenge og piger, skal lære at reparere deres eget tøj og sko. Dette er en handling, der også kan oversættes til karaktertræk, som kan tilføjes til hendes psykologiske profil. Taget den historiske periode i betragtning, opfattes reparation af husstandens tøj, som en opgave der primært er tiltænkt kvinder. Dette kan tolkes som et udtryk for, at Jakobe er en stærk og ambitiøs kvinde, der ikke lader sig begrænse af samfundets normer eller kønsroller, men derimod handler efter sine egne overbevisninger og lærer børnene færdigheder som hun anser som værdifulde, uanset køn. Netop dette kan også tolkes som en meddelelse, hvor dette opgør med de

traditionelle kønsroller, fortæller læseren noget om hendes socio-kulturelle profil. Dette kan tolkes som, at Jakobe er en moderne kvinde, der ikke er bange for at udfordre patriarkalske familiestrukturer.

At Jakobe trods sine mange bitre erfaringer, tab og skuffelser, opretter sin egen skole og derved skaber et nyt og meningsfyldt lykkefælleskab for sig selv, er også interessant i forhold til hendes script. Hun bliver ved med at rejse sig, trods tragiske begivenheder og ulykkelig kærlighed. Dette ses også i fortællerens beskrivelser af Jakobes barndom, hvor hun som jøde oplever stor uretfærdighed og nederlag i forsøget på at skabe relationer, men hun bliver alligevel ved med at forsøge. En mulig årsag til dette script, kan være Jakobes viljestyrke og hendes lidenskabelige følelsesliv der driver hende til at forsøge igen, trods dårlige erfaringer.

Da Eberhard besøger Jakobes skole, nærmer romanen sig sin slutning. Der ses dog alligevel flere interessante eksempler, der kan bidrage til Jakobes psykologiske profil. Fortælleren forklarer: ”Men departementschefen ville ikke sætte sig. Den ligefremme tone, som denne noget tvivlsomme dame tillod sig overfor ham, fik ham til at stramme munde” (ibid. 811). Denne ligefremme tone, som Jakobe bruger over for Eberhard, kan kategoriseres som en meddelelse og bidrage til hendes socio-kulturelle profil. Jakobes ligefremme tone, vidner om hendes moderne og frie tilgang til sociale normer og kønsroller. Hun underlægger sig ikke den forventning om ydmyghed, som det virker til, at Eberhard forventer hos en kvinde. Jakobe understreger sin styrke til at sætte sig imod disse sociale normer og patriarkalske strukturer. Eberhards reaktion og det at han opfatter hende som en ”tvivlsom” kvinde, indikerer også at der sker et normbrud i måden hvorpå hun taler til ham, men også at hendes sociale omdømme og levevis muligvis bryder med nogle normer. I forhold til alle de ulykker og svigt Jakobe har oplevet, ses der en interessant handling under Jakobes møde med Eberhard. Jakobe forklarer:

Der tager De igen ganske fejl, hr. Departementschef! Jeg ønsker ikke noget ugjort. Jeg føler det tværtimod som en stor lykke for mig, at jeg lærte Per at kende. Både ved den glæde og den sorg, han forvoldte mig, fik mit liv først rigtig indhold. Det værk, De ser her omkring Dem, er i grunden lige så meget hans som mit. Og derfor vil jeg bestandig være ham inderlig taknemlig. (ibid. 812).

Jakobes script kommer igen til udtryk i dette eksempel. Trods modstand og svigt, ser hun det alligevel som en stor lykke i at have kendt Per, og beskriver det som en drivkraft bag oprettelsen af hende skole. Dette eksempel er også interessant i forbindelse med en af fortællerens tidligere beskrivelser af Jakobe. Fortælleren beskriver tidligere i romanen, at Jakobe ikke har arvet sin mors ”lykkelige natur” (ibid. 178) og ”sunde sindsligevægt (ibid.). Jakobe er en rund karakter, hun udvikler sig, som før nævnt, af flere omgange. Ovenstående eksempel kan tolkes som, at Jakobe med alderen har

udviklet en langt mere positiv natur og større sindsligvægt, end hun havde i romanens begyndelse. Jakobe rejser sig gang på gang og forsøger at få mest muligt ud af sit liv, trods en lang række udfordringer og skuffelser. Hun er den karakter der trods svigt og hjertesorger, lykkes.

Mellemstruktur

I min analyse af Jakobe har jeg løbende oversat ”handler” og ”meddelelser” til karaktertræk, der kan samles i mellemstrukturen og derved indgå i Jakobes psykologiske og socio-kulturelle profil. Jeg vil i dette afsnit, for overskuelighedens skyld, kort opsamle de væsentligste karaktertræk, som jeg har analyseret mig frem til, og forsøge at danne et mere helt billede af Jakobes psykologiske og socio-kulturelle profil.

Psykologisk profil

Jakobes psykologiske profil tegner, før forholdet med Per, et billede af en meget alvorlig og reserveret ung kvinde med en stor retfærdighedssans. Særligt kendetegnende for Jakobe er hendes store og lidenskabelige følelsesliv, der også flere gange har voldt hende hjertesorger, både i hendes barndom og voksenliv (ibid.). Jakobe fremstår umiddelbart som en skrøbelig og til tider ”grå” kvinde, der også af fortælleren gentagne gange beskrives som ”legemlig svag” (ibid.). Fortælleren forklarer også, at det hovedsageligt er hendes ”indre egenskaber” (ibid. 183), der kendetegner hende. Jakob er en intelligent kvinde med bred viden indenfor en lang række emner, som blandt andet politik, litteratur og filosofi (ibid. 200). Jakobe interesserer sig blandt andet for karakteren dr. Nathan. Dette får hende til at fremstå som en moderne kvinde, der interesserer sig for det samfund hun lever i. Netop denne brede viden og hendes interesse i samtidens politik og samfund er kendetegnene for Jakobe. Dette vil jeg komme nærmere ind på i beskrivelsen af hendes socio-kulturelle profil.

Jakobe er, som tidligere nævnt, en rund karakter, hvorved der også fremvises uventede nye sider af hende. Dette ses blandt andet, da fortælleren beretter om Jakobe og Nannys børspil (ibid. 233). Jakobe viser sig pludselig fra en mere fri, vovet og modig side. Denne side af Jakobe kommer flere gange til udtryk i takt med romanens handling skrider frem. Da Jakobe begynder at udvikle følelser for Per, ses der pludselig en mere følsom side af hende, hvor det også bliver tydeligt, at hun er et seksuelt væsen (ibid. 232). I forhold til Jakobes seksuelle begær er det, som før nævnt, interessant at hun muligvis ikke selv er bevidst om dette, eller ikke ønsker at være det. Idet Jakobe vælger at forfølge sin forelskelse i Per, frem for at gifte sig med den fornuftige og trygge hr. Eybert (ibid. 258), bliver

det også tydeligt, at hun er en passioneret kvinde, der vælger at følge sit hjerte frem for omgivelsernes forventninger til hende livsvalg. Jakobe vælger lidenskab frem for stabilitet, hvilket også fremhæver, hendes selvstændige, stærke og lidenskabelige natur.

Efter den brudte forlovelse og tabet af hendes barn ses der også en udvikling hos Jakobe. Hun havde glædet sig til at blive mor, og fortælleren forklarer, at hun havde opsparet ”ømhed og opofrelsestrang” til sit eget barn (ibid. 719). Dette vider om, at Jakobe også er en kærlig og omsorgsfuld kvinde. Dette ses også i hendes ønske om at oprette en fattigskole og bruge hele sin formue på dette. Jakobs psykologiske profil tegner ved romanens ende, et billede af hende, som en stærk, forstående og uselvisk kvinde, der også har udviklet en accept og ro omkring, hvordan hendes liv har ordnet sig.

Socio-kulturel profil

Jakobe kommer fra en velhavende, jødisk familie, der tilhører den Københavnske overklasse. Dette er grundlæggende for hendes socio-kulturelle profil. Jakobe har en række privilegier, som at kunne rejse til udlandet, opleve verden og uddanne sig, grundet hendes families sociale klasse. Dette står i kontrast til hendes jødiske ophav, hvilke forårsager at hun automatisk bliver behandlet dårligere i visse sammenhænge, som det også ses da hun ikke er velkommen til Pers mor begravelse grundet sine jødiske rødder (ibid. 535).

Omverdens antisemitisme skaber fra barnsben, et had til kristendommen i Jakobe (ibid. 190). Hun udtrykker dette som et had til hele det ”samfund” (ibid.) som i århundreder har forfulgt det jødiske folk. I forhold til Jakobs socio-kulturelle profil, er det også interessant, at familien Salomon beskrives som ”irreligiøse” (ibid. 181). Dette er med til at fremstille Jakobe som en moderne kvinde, hvilket også ses i hendes interesse i dr Nathans tekster, der netop kritiserer religionens rolle i samfundet (ibid. 152). Jakobs intelligens er også et væsentligt træk i hendes socio-kulturelle profil. Hun har grundet sin sociale position, kunnet udfolde og dyrke sine intellektuelle evner, hvilket også har hende til en uddannet og avanceret kvinde. Dette er også et af de særlige karakteristika der, ifølge Ida Jessen, har været kendetegnende for de jødiske kvinder (Jessen 2012: 6):

Jakobe er, som før nævnt, en moderne kvinde. Hun bliver ikke gift og ønsker heller ikke at blive gift for enhver pris (Pontoppidan 1898-1904: 587). Hun opretter i stedet sin fattigskole og dedikerer sit liv til den og sine elever. Som fremhævet i analysen, bliver både drenge og piger undervist i at reparere der eget tøj og sko, på Jakobs skole (ibid. 809). Dette kan tolkes som et udtryk for, at hun ikke bekymrer sig om samfundets herskende kønsroller og heller ikke er bange for at udfordre disse.

Pers bror Eberhard udtrykker også forargelse over Jakobs "ligeferme tone" (ibid. 811) over for ham. Dette understreger hendes position, som en moderne, åben og fri kvinde.

Dybdestruktur

Dybdestrukturen i Hansens strukturmodel, omhandler de rammer og regelsæt, der gør sig gældende i en given tekst. Der kan være tale om regelsæt og rammer, der stemmer overens med dem, vi kender fra virkeligheden eller rammer og regelsæt, der tydeligt adskiller sig fra dem vi kender fra vores eget liv, eksempelvis hvis der optræder overnaturlige eller eventyrlige kræfter. I min analyse undersøger jeg, hvilke normbrud der kommer til udtryk i romanen og analyserer og tolker disse med afsæt i blandt andet virkelighedens historiske normer og problemstillinger. Derfor er det naturligvis vigtigt at forholde sig til, hvilke rammer og regelsæt der gør sig gældende i romanen, og hvordan disse kommer til udtryk.

Rammerne og regelsættet i *Lykke-Per*, stemmer i høj grad overens med dem vi kender fra virkeligheden. Det moderne gennembruds litteratur kendetegnes blandt andet ved at skildre det virkelige liv og aktuelle problemstillinger i samfundet. Per Dahl skriver i artiklen "Det moderne gennembrud" (2024b), at der i 1870-1900 fandt radikale opgør sted, med meget af det som det danske samfund traditionelt havde bygget på. Mange af disse opgør fandt sted indenfor områderne: religion, politik og kønsroller (Dahl 2024b). Pontoppidan belyser i romanen en lang række problemstillinger, netop indenfor religion, kønsroller, seksualmoral, politik, videnskab og klasseforskel.

Per og Jakobe er romanens mest centrale karakterer, hvor Per er den primære hovedkarakter. De er begge tematiske og repræsenterer hver især en række af virkelighedens problematikker og normer. Per bryder med kristendommen og går i stedet videnskabens veje ved at uddanne sig til ingeniør. Her ses der en kamp mellem det religiøse og tidens videnskabelige fremskridt, der gør mennesket i stand til at ændre på den natur, som Gud ifølge kristendommen har skabt. Jakobe belyser med sin selvstændige karakter og sit lidenskabelige følelsesliv en række normer og forventninger, som samfundet stiller til kvinder. Jakobs graviditet uden for ægteskab og hendes lidenskabelige tilgang til forholdet med Per belyser blandt andet en række af de problemstillinger der ses i forbindelse med sædelighedsfejden.

Da Jakobe ikke længere kan skjule sin graviditet, rejser hun til udlandet for at føde sit barn. Hun betror sig ikke til andre om sin graviditet, på nær hendes veninde i Breslau (Pontoppidan 1898-1904: 717). Dette eksempel viser, hvilke rammer karakteren Jakobe har at bevæge og udvikle sig indenfor.

Hun kan altså ikke undgå at forholde sig til samfundets gældende normer, men bliver nødt til at rejse væk, for at undgå samfundets moralske dom over hendes livsvalg. Dette tydeliggør at karaktererne i romanen handler og agerer på baggrund af datidens virkelige gældende normer og love. Karakteren dr. Nathan, der portrætterer George Brandes, er ligeledes en indikator for, at romanen forholder sig til virkeligheden og datidens aktuelle debatter og fremtrædende personligheder.

Der ses altså en lang række eksempler i romanen, der stemmer overens med datidens samfund, normer og debatter, hvorved virkelighedens historiske kilder og begivenheder, kan bidrage positivt til den samlede analyse og hjælpe med udpege samfundets normer, samt brud på dem.

Rovfugl eller papegøje?

Jeg ønsker i dette afsnit af diskutere, hvorvidt fortællerens syn på Jakobe påvirker læserens forståelse og karakteristik af hende. Som belyst i mit metodiske afsnit italesætter Per Krogh Hansen, at der i en analyse kan opstå flere forskellige billeder af den samme karakter, hvor et tilhører læseren, og et andet tilhører fortælleren. Dette kan blandt andet ske hvis den alvidende fortæller er upålidelig, hvilket kan komme til syne gennem gentagne modsigelser eller direkte usandheder. Jeg er i min analyse ikke, stødt på nogle modsigelser, usandheder eller beskrivelser, der indikerer at fortælleren i *Lykke-Per* er upålidelig.

Jeg har tidligere i min analyse af Jakobs fremtræden stillet spørgsmålet, om hvorvidt fortælleren fremstår forelsket i Jakobe. Som fremhævet i analysen, ses der en række smukke beskrivelser af Jakobs ydre, der både kan tolkes som Pers beskrivelser og syn på Jakobe, og som fortællerens egne kommentarer. Derfor finder jeg det relevant, at diskutere, hvorvidt fortælleren leverer et forelsket billede af Jakobe, som kan påvirke læserens karakteristik af hende. Rösing skriver i artiklen ”Den sande helt i *Lykke-Per* er Jakobe”:

Den uvidenhed eller manglende bevidst, som Jakobe behæftes med, får hende ikke til at fremstå som dum eller hyklerisk; snarere udviser fortælleren en empatisk indsigt i hendes kun halvt bevidste erotiske længsel. Anderledes når fortælleren markerer sin bedreviden i forhold til Per. Da fremstår Per netop som dum eller hyklerisk. (Rösing 2023: 42).

Rösing forklarer, at der i romanen ses en forskel i fortællerens holdning til karaktererne. Hun påpeger, at fortælleren ofte udstiller Per og hans fejl i sine beskrivelser, hvorimod denne leverer en empatisk

indsigt i Jakobes følelsesliv. Dette kommer ikke kun til udtryk hos Per og Jakobe, men også hos Jakobes søster Nanny. Fortælleren forklarer om Nanny: ”havde altid gjort sig en unaturlig fornøjelse af at anstifte ulykker. Allerede på skolebænken havde det moret hende på underfundig måde at bringe sine kammerater i fortræd” (Pontoppidan 1898-1904: 415-416). Et andet eksempel ses, da Nanny ivrigt forsøger at forføre Per: ”Hun ville heller ikke vige tilbage for i fuldt alvor at optage en kamp med søsteren om ham. At hun havde hørt om deres giftermålsforberedelser, gjorde hende blot endnu lidenskabeligere opsat på at erobre ham. Hun undte ikke Jakobe denne dejlige, stærke mand” (ibid. 545). I disse beskrivelser udstiller fortælleren i høj grad Nannys negative egenskaber. Hun fremstår decideret skadefro over for sin egen halvsøster, hvilket står i stor kontrast til Jakobes karakter.

Det er svært at konkludere, hvorvidt fortælleren er forelsket i Jakobe, men der ses, som Rösing pointerer, langt mere empatiske og sympatiske beskrivelser af Jakobe, end der gør af Per og Nanny. Det kunne i denne forbindelse have været interessant, også at analysere Per og Nanny samt deres forhold til lykkeobjekter, hvorved fortællerens og karakterernes egne fremstillinger kunne sammenlignes.

Jakobe fremstår som den eneste karakter, der har fortællerens fulde sympati. Jakobe kan ikke kun karakterises gennem fortællerens og andre karakterers beskrivelse af hende, men også gennem hendes egne handlinger og interaktioner. Jakobe udtrykker en lang række karaktertræk, holdninger og meninger gennem sine handlinger og livsvalg i romanen. Det ses eksempelvis, som belyst i min analyse, at fortælleren beskriver, at Jakobe ikke har arvet sin mors ”sindsligevægt” (ibid. 178). Der kan, som før nævnt, argumenteres for, at Jakobe ved romanens slutning fremstår som en kvinde, der i høj grad besidder sindsligevægt og en positivisme, der gør hende i stand til, gang på gang at rejse sig, selv når livet har syntes mest uretfærdigt. Der kan derfor argumenteres for, at selvom fortælleren er med at skabe et billede af Jakobe, giver denne alligevel læseren stor frihed til at danne sit eget billede. Jeg mener dog heller ikke, at der er tale om to divergerende billeder af Jakobe. Fortællerens sympatiske beskrivelser af Jakobe, bidrager positivt til læserens egen karakteristik af hende, da disse skaber et mere stabilt og nuanceret billede af Jakobe, end Pers ofte skiftende og nærmest usympatiske beskrivelser.

Konklusion

Dette speciales formål har som bekendt været at lave en karakteranalyse af karakteren Jakobe Salomon, fra Henrik Pontoppidans værk *Lykke-Per* og undersøge, hvilke normer og forventninger hun møder i sine omgivelser, samt hvordan brud på disse kommer til udtryk i hendes omgivers reaktioner. Karakteranalysen af Jakobe har dannet en metodisk ramme for undersøgelsen af normer og normbrud.

Til at lave karakteranalysen af Jakobe valgte jeg at tage udgangspunkt i Hansens strukturmodel, karakterens tre aspekter, samt Andersens begreber om affektiv narratologi. Strukturmodellen gjorde det muligt at undersøge flere sider af Jakobes karakter på samme tid og derved danne et nuanceret billede af hende. Som tidligere diskuteret giver romanens fortæller læseren stor frihed til at danne sit eget billede af hende. Karakteranalysen tegner et billede af Jakobe som en moderne kvinde, hvis holdninger og ideologiske overbevisninger på mange områder er forud for sin tid. Jakobe er en rund karakter, som af flere omgange udvikler sig. I denne proces ændrer billedet af Jakobe sig fra en skrøbelig kvinde med nedstemte perioder til en stærk kvinde, der har brugt sin ulykke til at skabe et livsværk og dermed sit eget lykkefælleskab. Ud fra karakteranalysen kan det også konkluderes, at Jakobes fremtræden i høj grad afhænger af, hvem der beskriver hende, eller hvordan læseren tolker disse beskrivelser. I min analyse nåede jeg frem til den konklusion, at Jakobe højst sandsynligt er lang smukkere end flere af romanens beskrivelser giver udtryk for, da disse i højere grad virker til at bygge på det faktum, at hun er jødisk.

Andersens begreber om affektiv narratologi gjorde det ligeledes muligt at lave en dybere analyse af Jakobes følelsesliv. Jakobes karakter er i høj grad præget af analytisk emotionalitet. Dette bevirker, at Jakobe til tider isolerer sig selv følelsesmæssigt fra sine omgivelser, hvilket også kommer til udtryk i forholdet til hendes mor.

Til at undersøge og analysere mig frem til normer og normbrud har jeg hovedsageligt anvendt affektteori, med særlig vægt på Ahmeds teori om lykke og den historiske periodes virkelige normer. Det kan konkluderes at romanen udspiller sig inden for nogle rammer og regelsæt, der stemmer overens med virkelighedens i den historiske periode. Derfor har det været muligt at anvende datidens virkelige normer som en indikator for, hvor alvorlige normbrud der er tale om, samt baggrunden for disse normer.

Jakobe møder en række forventninger og normer fra sine omgivelser. Dette ses blandt andet i forældrenes oprindelige ønske om, at hun skulle gifte sig med Eybert og deres senere frygt for at hun skulle forlove sig med Per. Flere af de normer og forventninger Jakobe står overfor, tilhører

samfundet, hvorved Jakobe også internaliserer dem og derved retter dem mod sig selv. Dette gælder blandet andet forventningen om, at en romantisk forbindelse skal indebære en forlovelse. Dette kommer til udtryk idet Jakobe først tør bære sin lykke offentligt, efter omgivelserne kender til forlovelsen mellem hende og Per.

Det kan konkluderes at der finder nogle ganske tydelige normbrud sted i romanen. De centrerer sig primært omkring den brudte forlovelse, Jakobs graviditet uden for ægteskab og oprettelsen af Jakobs skole. At disse begivenheder bryder med omgivelsernes normer, kommer til udtryk i omgivelsernes reaktioner. Som nævnt i analysen, fører den brudte forlovelse til en del omtale, både i familiens nære omgangskreds, men også på børsen. Nannys fornøjelse i at udbrede nyheden, tydeliggør også at der er tale om en normbrydende hændelse. Jakobe forudser, at bruddet mellem hende og Per, vil vække opsigt, hvilket udtrykker Jakobs internalisering af omverdens normer. Jakobs graviditet udenfor ægteskab kan anses som det største og mest alvorlige normbrud. Dette kommer også til udtryk idet Jakobe holder det hemmeligt. Da hun holder det hemmeligt, ses der ikke nogen reaktioner på det i hendes omgivelser. Normbruddet kommer derimod til udtryk gennem Jakobs egen reaktion, idet hun rejser til udlandet for at skjule graviditeten og fødslen. Det kan derfor konkluderes, at Jakobs egne reaktioner i lige så høj grad, er med til at synliggøre normbrud, som omgivelsernes reaktioner er.

Oprettelsen af Jakobs skole er det sidste store normbrud der kommer til udtryk i romanen. Som nævnt i analysen, bliver skolen genstand for pressens kritik. Eberhards reaktion og den historiske kontekst er ligeledes med til at synliggøre, at det sker et normbrud. Jakobe har erstattet religionsundervisningen og underviser i stedet både drenge og piger i at lappe tøj og sko. Dette bryder både med datidens religiøse samfund og med de gældende patriarkalske samfundsstrukturer og kønsroller.

Jakobe viser en tydelig styrke til at sætte sig imod omgivelsernes normer og handle på sine egne ideer og overbevisninger. Selvom Jakobe må gennemgå en række ulykkelige hændelser og brudte løfter om lykke, så rejser hun sig altid igen. Jakobe er, i lyset af Ahmeds teorier, ikke en tragisk figur grundet de mange brudte løfter om lykke, men derimod en stærk karakter, da hun formår at rejse sig og pege på ny måder at opnå lykke på.

Litteraturliste

- **Ahmed, Sara (2014):** *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press. 2. Udgave
- **Ahmed, Sara (2010):** *The Promise of Happiness*. Duke University Press
- **Andersen, Per Thomas (2016):** *Fortelling og følelse – En studie i affektiv narratologi*. Universitetsforlaget
- **Blüdnikow, Bent (2019):** *Jødefejden*. Del af ”100 danmarkshistorier”. Aarhus Universitetsforlag
- **Brandes, Georg (1872):** *Forklaring og Forsvar – En Antikritik*. Forlaget af den Gyldendalske Boghandel, København
- **Brandes, Georg (1885):** ”Forord – til anden Udgave” i Mills, John Stuart, *Kvindernes Underkuelse* (1869). Oversat ved Brandes, Georg. Gyldendalske Boghandels Forlag, København. 2. udgave
- **Brennan, Teresa (2004):** *The Transmission of Affect*. Cornell University Press
- **Bundsgaard, Mads Tobias (2015):** ”Vilje og antisemitisme i *Lykke-Per*”. *Rambam – Tidsskrift for jødisk kultur og forskning*. Nr. 24/2025. s. 74-85
- **Busk-Jensen, Lise (2009):** *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920*. s. 15-264. 1. udagve, 2. oplag. Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag.
- **Bønnelycke, Cecilie (2018a):** *Sædelighedsfejden*. Del af ”100 danmarkshistorier”. Aarhus Universitetsforlag
- **Grønnow, Liv Cæcillie (2013):** ”Det moderne gennembrud – Danmark i slutningen af 1800-tallet”. Nationalmuseet.

- **Hansen, Per Krogh (2002):** "Det kunne være mennesker...". *Kultur og Klasse*, Årg, 30 Nr. 94, s. 50-71
- **Hansen, Per Krogh (2000):** *Karakterens rolle – Aspekter af en litterær karakterologi*. Forlaget Medusa
- **Jessen, Ida (2012):** "Forord" i Pontoppidan, Henrik, *Lykke-Per* (1898-1904). Gyldendal. 6. udgave, 9. oplag
- **Iversen, Stefan & Nielsen, Henrik Skov (2014):** *Narratologi*. Aarhus Universitetsforlag
- **Larsen, Gorm (2013):** "Fortæller" i *Litteratur – Introduktion til teori og analyse*. Aarhus Universitetsforlag. 2. udgave, 2. oplag
- **Larsen, Gorm (2014):** "Fortællende elementer – alting ufatteligt muligt. Narratologi" i *Blink – Litterær analyse og metode*. Aalborg Universitetsforlag, 1. udgave
- **Massumi, Brian (2008):** "Of Microperception and Micropolitics. An interview with Brian Massumi.". "Micropolitics: Exploring ethico-aesthetics". Særnummer af *Inflexions: A Journal for Research-Creation* 3.
- **Møller, Lis (2013):** "Karakter" i *Litteratur – Introduktion til teori og analyse*. Aarhus Universitetsforlag. 2. udgave, 2. oplag
- **Nørgård, Inger Lyndrup (2010):** "MÆND I HISTORIER OM LIGESTILLING – DET KØNSOPDELTE ARBEJDSMARKED I 1800-TALLET". *Temp – Tidsskrift for historie*. Årg. 1, Nr. 1.
- **Pontoppidan, Henrik (1898-1904):** *Lykke-Per*. Gyldendal. 6. udgave, 9. oplag.

- **Reestorff, Camilla Møhring & Stage, Carsten (2018):** "Medier og affektteori" i *Medieteorier* af palle Schantz Lauridsen og Erik Svendsen (red). Samfundslitteratur
- **Rösing, Lilian Munk (2023):** "Den sande helt i *Lykke-Per* er Jakobe". *Pontoppidaniana*. Nr. 1, Tema: Jakobe. S. 39-44
- **Schwartz, Camilla & Haarder, Jon Helt (2024):** "Den queer Pontoppidan". *Pontoppidaniana*. Nr. 3, Tema: Kvindefigurer og kønsidentitet. S. 77- 86

Internetkilder

- **Bønnelycke, Cecilie (2018b):** "Sædelighedsfejden 1883-1887". Danmarkshistorien.dk. Hentet fra: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/saedelighedsfejden> d. 20/12 - 24
- **Dahl, Per (2024b):** "Det moderne gennembrud". Danmarks Nationalleksikon. Hentet fra: https://lex.dk/det_moderne_gennembrud d. 28/12 - 2024
- **Dahl, Per (2024a):** "Det moderne gennembruds litteratur". Danmarks Nationalleksikon. Hentet fra: https://lex.dk/det_moderne_gennembruds_litteratur d. 19/11- 2024
- **Fog, Emilie Urenfeldt (2021):** "Lærermangel og nybrud banede kvindernes vej mod klasseværelserne". Skolemonitor.dk. Hentet fra: <https://skolemonitor.dk/nyheder/art8201231/Sådan-kæmpede-kvinderne-sig-ind-i-klasseværelserne>
- **Hvidt, Kristian (2012):** "De uægte børn". Danmarks Nationalleksikon. Hentet fra: https://danmarkshistorien.lex.dk/De_uægte_børn d. 20/12 - 2024

- **Jensen, Peter (2023):** "DET MODERNE GENENMBRUDS MANDLIGE OG KVINDelige FORFATTERE". Litteratursiden. Hentet fra: <https://litteratursiden.dk/artikler/det-moderne-gennembruds-mandlige-og-kvindelige-forfattere-0> d. 19/11- 2024
- **Nielsen, Jacob Graff & Nielsen, Linda & Løkke. Anne (2024):** "uægte børn". Danmarks Nationalleksikon. Hentet fra: https://lex.dk/uægte_børn d. 20/12 – 2024